

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра романо-германської філології

Дипломна робота
Освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”

**Епоніми в англійських термінологіях: семантичний і
функціональний аспекти**

виконала магістрантка 2 курсу групи ІФ-62
денної форми навчання
спеціальності: 035 Філологія,
спеціалізації: 035.041
“Германські мови та літератури
(переклад включно, перша – англійська)”
Кондратюк Наталія Валеріївна

Науковий керівник:
канд. філол. наук, проф. Павлова О.І.

Рецензент: д-р філол. наук, зав. кафедри
іноземної філології, перекладу та методики
навчання Університету Григорія Сковороди
в Переяславі Мізін К.І.

Рівне – 2023

АНОТАЦІЯ

Кондратюк Н.В. Епоніми в англійських термінологіях: семантичний і функціональний аспекти.

Наукова робота на здобуття ступеня “Магістр” за спеціальністю 035 “Філологія”, спеціалізація 035.041 “Германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська)”. – Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет. – 2023 рік.

Науковий керівник – Павлова О.І, канд. філол. наук, професор кафедри романо-германської філології РДГУ.

У роботі досліджуються епонімічні терміни та їхні позитивні/негативні якості; структурні, семантичні і функціональні характеристики; поширення в різних термінологіях англійської мови.

У першому розділі розглянуто термінознавство як науку про терміни та їхні сукупності; досліджено предмет, завдання, структуру і методи цієї науки; схарактеризовано термінознавство в Україні сьогодні.

У другому розділі вивчено основні поняття термінознавства: термінологія, терміносистема, термін, номен, семантичні і функціональні характеристики терміна.

У третьому розділі представлено загальне уявлення про науки музикознавства, політології і астрономії, вивчено структуру епонімічних термінів цих наук, показано основні структурні типи і підтипи цих термінів та моделі, за якими вони утворюються. А також досліджено тематичну організацію і розроблено тематичні класифікації епонімічних термінів у вищеназваних терміносистемах. Крім того, вивчені семантичні і функціональні характеристики епонімічних термінів у трьох терміносистемах англійської мови. І на закінчення зроблено зіставний аналіз епонімічних термінів у галузях музикознавства, політології та астрономії.

Ключові слова: термін-слово, термін-словосполучення, терміносистема музикознавства, терміносистема політології, терміносистема астрономії.

ANNOTATION

Kondratiuk N.V. Eponyms in the English terminologies: semantic and functional aspects.

Thesis for a Master's Degree in Philology, Speciality 035 Philology, Specialization 035.041 Germanic Languages and Literatures (translation included, the first language being English). – Rivne, Rivne State University for Humanities. – 2023.

Supervisor – Olga Pavlova, Ph.D. in Philology, Professor of Romance and Germanic Philology Chair, RSHU.

The thesis deals with the eponymic terms and their positive/negative qualities; structural, semantic and functional characteristics; spreading in different terminologies of the English language.

Chapter I has considered the terminology studies as a science about terms and their totalities. The subject-matter, tasks, structure and methods of the science have been investigated; terminology science in Ukraine nowadays has been characterized.

Chapter II has thrown light upon the main notions of the terminology science: terminology, terminology system, term, nomen, semantic and functional characteristics of term.

In Chapter III the general representation of the sciences of musicology, political science and astronomy has been shown; the structure of English eponymic terms of the sciences has been studied and the main structural types and subtypes of eponymic terms and patterns of term-building have been shown. And the thematic organization of the above-mentioned terminology systems has been investigated and the thematic classifications have been worked out. Besides the semantic and functional characteristics of the eponymic terms of these terminology systems have been examined. In conclusion the contrastive analysis of eponymic terms in the fields of musicology, political science and astronomy has been made.

Key words: one-word term, multi-word term, musicology terminology system, political science terminology system, astronomy terminology system.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕРМІНОЗНАВСТВО – НАУКА ПРО ТЕРМІНИ.....	8
1.1. Термінознавство: предмет, завдання, структура і методи.....	8
1.2. Термінознавство в Україні сьогодні.....	12
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЙ.....	17
2.1. Термінологія: дефініція і лінгвістичні особливості.....	17
2.2. Терміносистема: визначення, структура і характеристики.....	20
2.3. Термін: дефініція, особливості значення і головні ознаки.....	25
2.4. Семантичні характеристики терміна.....	31
2.5. Функціональні характеристики терміна.....	36
РОЗДІЛ 3. ЕПОНІМИ В ТЕРМІНОЛОГІЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	42
3.1. Епонім у термінології та його характеристики.....	42
3.2. Епоніми в музичній терміносистемі англійської мов.....	48
3.3. Епоніми в політологічній терміносистемі англійської мови.....	55
3.4. Епоніми і номени в англійській астрономічній лексиці.....	63
3.5. Епоніми в трьох терміносистемах у зіставному аспекті.....	70
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СЛОВНИКІВ І ГЛОСАРІЇВ.....	83

ВСТУП

Дослідження присвячене комплексному вивченню епонімічних термінів – номінацій, які утворені від власних назв, або за їхньою участю, і які активно функціонують в англійських терміносистемах науки і техніки. “Цілісна картина епонімічних термінів, яка враховує всю різноманітність цього явища, досі перебуває на етапі становлення. Відсутність більш-менш повного опису основних проблем епонімічних термінів серйозно утруднює як роботу із систематизації, уніфікації й стандартизації цих номінативних одиниць, так і практичну роботу з перекладу наукової літератури й документації, яка рясніє епонімічними термінами, і з обміну інформацією між спеціалістами різних країн” (Павлова, 2023, с. 146).

Отже, “**актуальність дослідження** зумовлена такими факторами: 1) поширенням епонімічних термінів у наукових термінологіях англійської мови; 2) відсутністю універсального, загальноприйнятого визначення епонімів; 3) недостатньою вивченістю цього типу номінацій; 4) необхідністю визначення мовного статусу епонімічних термінів, які мають власні структурні, семантичні й функціональні особливості; 5) важливістю дослідження словотвірного потенціалу епонімів; 6) наявністю діаметрально протилежних оцінок цього об’єкта дослідження” (Павлова, 2023, с. 146).

Метою дослідження є комплексне вивчення епонімів та їх особливостей у терміносистемах сучасної англійської мови.

Завданнями магістерської роботи є:

- 1) дослідити термінознавство, його предмет, завдання і методи;
- 2) розглянути стан термінознавства в Україні сьогодні;
- 3) вивчити основні поняття термінознавства;
- 4) проаналізувати різні дефініції термінів-епонімів, їхні характеристики, недоліки і переваги;
- 5) схарактеризувати структурні, семантичні і функціональні особливості термінів-епонімів у трьох галузях англійської мови: музикознавстві, політології

й астрономії;

5) зробити зіставний аналіз епонімічних термінів в трьох терміносистемах англійської мови: музикознавства, політології та астрономії.

Предмет дослідження – семантичні та функціональні особливості англійських епонімічних наукових термінів.

Об'єкт дослідження – термінологічні номінативні одиниці з власною назвою сучасної англійської мови.

Мовний матеріал дослідження – 355 термінів-епонімів у галузях музикознавства, політології та астрономії сучасної англійської мови, відібраних методом суцільної вибірки із сфери фіксації, тобто із словників або глосаріїв (Див.: Список словників, 1-10).

Вибір цих трьох терміносистем як об'єкта дослідження обумовлюється двома причинами: по-перше, ці терміносистеми є маловивченими в сучасному термінознавстві, і, по-друге, вони належать до різного роду наук (гуманітарних, суспільних і природничих) і тому являють собою доволі різні термінологічні системи з відмінними характерними рисами і особливостями, що в остаточному підсумку дасть найціліснішу картину епонімів нашого дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше здійснено комплексне вивчення епонімічних наукових термінів у трьох терміносистемах музикознавства, політології та астрономії на матеріалі сучасної англійської мови.

Теоретичне значення дослідження зумовлено тим, що у роботі поглиблено теоретичні положення про епоніми у термінологіях англійської мови, а також всебічно вивчено їхні структурні, тематичні, семантичні і функціональні особливості.

Практична значущість роботи полягає в тому, що матеріали і результати цього дослідження можна успішно використати у викладанні спеціального теоретичного курсу з термінознавства і практичного курсу англійської мови на факультетах іноземної філології у ЗВО України.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи: метод

загального спостереження за мовним матеріалом, метод лінгвістичного опису, метод морфемного аналізу епонімічних термінів-похідних слів, метод словотвірного аналізу епонімічних термінів-складних слів, метод синтаксичного аналізу епонімічних термінів-словосполучень, соціолінгвістичний метод кореляції мовних і соціальних явищ, статистичний метод кількісних і відсоткових характеристик мовних одиниць.

Апробація роботи.

За період навчання в магістратурі взяла участь у роботі таких науково-практичних конференцій:

1. VII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: “Проблеми лінгвістичної семантики” (м. Рівне, 18 листопада 2022 р.);
2. Звітна наукова конференція викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти РДГУ (м. Рівне, 18-19 травня 2023 р.);
3. VIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: “Проблеми лінгвістичної семантики” (м. Рівне, 17 листопада 2023).

Результати проведеного магістерського дослідження були висвітлені у таких наукових публікаціях:

1. Кондратюк Н.В. Епоніми як складова частина системи термінотворення в англійській мові. *Проблеми лінгвістичної семантики*: VII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (18 листопада 2022 року). Збірник матеріалів. Рівне: РДГУ, 2022. С. 70-74.
2. Павлова О.І., Кондратюк Н.В. Терміни-епоніми і номени в астрономічній лексиці англійської мови. *Studia philologica*: Збірник студентських наукових праць. Рівне: РДГУ, 2023. Випуск 7. С. 33-38.
3. Кондратюк Н.В. Термінознавство: напрямки дослідження і наукові школи. *Проблеми лінгвістичної семантики*: зб. матер. VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Рівне, 17 листопада 2023). Рівне: РДГУ, 2023. С. 34-36.

Структура дослідницької роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який містить 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕРМІНОЗНАВСТВО – НАУКА ПРО ТЕРМІНИ

1.1. Термінознавство: предмет, завдання, структура і методи

У сучасному світі та інформаційному просторі постійно зростає значення термінознавства як науки і як навчальної дисципліни.

Загальновідомо, що термінознавство як мовознавча наука виникла у 30-ті роки ХХ ст. Основоположниками цієї науки були австрійський науковець Ойген Вюстер і російський термінознавець Дмитро Лотте, які опублікували свої перші термінологічні праці в 1930 р. Розуміння термінознавства як самостійної науки є здобутком сьогодення, однак тривалий час воно було інакшим. Спочатку термінологія будь-якої мови вивчалась у рамках лексикології. І лише в 60-70-х роках минулого століття ця наука стала самостійною зі своїми власними предметом, завданнями та методами дослідження. Наявність окремої науки про терміни вже не викликає заперечень, більше того в її межах розвиваються самостійні напрямки і різні національні наукові школи.

Термінознавство – це наука, яка вивчає спеціальну, фахову лексику будь-якої національної мови з точки зору її типології, походження, форми, змісту та функціонування, а також використання і упорядкування (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 15).

Предметом термінознавства є терміни та їх сукупності (термінології та терміносистеми), а також закономірності складання, конструювання, функціонування і використання цих сукупностей (Лейчик, 2006, с. 21).

Завданнями термінознавства є: 1) аналіз ролі термінології в комунікативних процесах; 2) дослідження семантичної своєрідності термінів порівняно зі словами загальноживаної мови; 4) аналіз граматичної структури термінів; 5) удосконалення методик аналізу і опису термінологій; 5) розроблення принципів та правил перекладу іноземних термінів рідною мовою; 6) удосконалення принципів відбору і опису термінів під час розв'язання термінографічних завдань і т. ін. (Павлова, 2011, с. 9-10).

Термінознавство як лінгвістична наука використовує методи різних

мовознавчих наук для вивчення термінологічних одиниць та їх сукупностей: порівняльно-історичний метод вивчення термінів і терміносистем, системний підхід до вивчення терміносистем та їх одиниць, зіставний метод вивчення термінів і терміносистем різних мов, компонентний аналіз термінологічних одиниць, морфемний аналіз термінів-простих слів і термінів-похідних слів, словотвірний аналіз термінів-складних слів, синтаксичний аналіз термінів-словосполучень тощо.

Крім того, термінознавство має свої власні методи. До теоретичних методів термінознавства належать: 1) метод переходу від мовного субстрату до термінологічного шару в аналізі термінів і сукупностей термінів; 2) вивчення концептуальної структури термінів та їх сукупностей; 3) метод виокремлення терміноелементів; 4) метод аналізу терміна в тексті, який відрізняється від методів лінгвістики тексту (Лейчик, 2006, с. 168 -172).

До власних практичних методів термінознавства належать: 1) методи уніфікації термінів; 2) методи нормалізації і гармонізації термінів і терміносистем; 3) методи термінографії; 4) методи термінологічного обслуговування (Лейчик, 2006, с. 172-173).

Термінознавство пов'язано як з лінгвістичними науками (лексикологією, граматиною, історією мови, соціолінгвістикою), так і з нелінгвістичними науками (логікою, психологією, соціологією, філософією, наукознавством, інформатикою).

На початку ХХІ ст. в структурі термінознавства чітко виокремлюють два розділи: теоретичний і прикладний.

Теоретичне термінознавство займається аналізом змістової, формальної та функціональної структури окремих термінів та їхніх сукупностей (Лейчик, 2006, с. 19).

Практичне термінознавство досліджує питання отримання й використання результатів термінологічної діяльності, тобто словників, стандартів і термінологічних банків даних (Лейчик, 2006, с. 19).

Ці розділи дуже складні за структурою, містять окремі проблеми і

напрямки наукової та прикладної роботи.

До найактуальніших лінгвістичних проблем теоретичного термінознавства належать: сутність терміна, формальна структура терміна, утворення нових термінів, функціонування термінів, сутність терміносистеми, розвиток терміносистеми і проблема зростання наукового знання, мовні аспекти розвитку терміносистем, варіантність у сфері термінів і її межі, явище епонімії в терміносистемах тощо (Лейчик, 2006, с. 177-202).

У структурі теоретичного термінознавства, у свою чергу, виділяють такі самостійні напрямки дослідження.

Загальне термінознавство вивчає властивості, проблеми та процеси, які пов'язані із спеціальною лексикою взагалі, а галузеве термінознавство досліджує спеціальну лексику окремих галузей науки і техніки та конкретних мов (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 15).

Діахронічне, або історичне термінознавство досліджує питання формування і розвитку сукупностей термінів залежно від формування і розвитку спеціальних сфер науки і техніки чи людської діяльності, розвитку та зміни теорій, що описують ці сфери (Лейчик, 2006, с. 196).

Зіставне термінознавство займається зіставленням окремих термінів та їхніх сукупностей однієї чи близьких галузей знань чи діяльності при відмінностях природних мов, на базі яких ці терміни та їхні сукупності існують, або ж при відмінностях теорій, що лежать у їх основі (Лейчик, 1989, с. 22).

Функціональне термінознавство пов'язане з вивченням сучасних функцій термінів у різних текстах та ситуаціях професійного спілкування і підготовки спеціалістів, а також дослідженням особливостей використання термінів у мовленні та комп'ютерних системах (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 16).

Семасіологічне термінознавство вивчає проблеми, які пов'язані з семантикою спеціальних лексем, змінами значення та різноманітними семантичними явищами – полісемією, омонімією, синонімією, антонімією та гіперо-гіпонімією (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 16).

Ономасіологічне термінознавство досліджує структурні форми термінологічних одиниць і процеси найменування спеціальних наукових понять (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 16).

Навчання термінознавства – сфера педагогічної діяльності, яка розробляє і застосовує різні методи й форми навчання різних категорій спеціалістів, що вивчають теорію й практику термінологічної діяльності (Павлова, 2011, с. 11).

Термінознавча теорія тексту – це теорія, що перебуває на стику термінознавства й теорії тексту і займається питаннями типології текстів, які містять терміни, а також різними аспектами функціонування термінів у текстах: термінологічним аналізом тексту й текстовим аналізом терміна (Лейчик, 1989, с. 22).

Історія термінознавства досліджує історію становлення й удосконалення предмета, методів й структури термінознавства, його місця в системі наук, формування його теорій і принципів, а також окремих термінологічних шкіл (Лейчик, 2006, с. 22).

На сучасному етапі формується ряд нових напрямків, серед яких слід зазначити когнітивне або гносеологічне термінознавство, що займається дослідженням ролі термінів у науковому мисленні та знаннях (Лейчик, 2006, с. 234). Когнітивне термінознавство – це фактично нова система поглядів на термін, термінологію, терміносистему і наукові тексти, які містять терміни.

До прикладних завдань термінознавства належать: уніфікація термінів і терміносистем, інтенсифікація перекладацької діяльності, створення двомовних і багатомовних термінологічних словників, формування банків і баз даних, удосконалення методики науково-технічного перекладу і термінологічного редагування, організація навчання термінологів і термінографів, удосконалення організаційно-методичної діяльності термінологічних органів (Лейчик, 2006).

На початку XXI ст. у глобалізованому світі теоретичними і практичними проблемами термінознавства, питаннями стандартизації і уніфікації термінології, проблемами управління термінологією і перекладу термінології, практикою утворення словників, як відомо, займається ряд національних

наукових шкіл – австро-німецька, франко-канадська, російська, чеська, російська, польська та українська.

1.2. Термінознавство в Україні сьогодні

Сучасне українське термінознавство – повноцінна, багатоаспектна галузь мовознавства, яка визначається низкою наукових, науково-практичних і науково-організаційних факторів.

Українське термінознавство взагалі має 5 основних напрямів наукового дослідження: 1) лінгвістичні питання термінознавства; 2) термінознавство окремих сучасних мов (українська, англійська, німецька, французька, польська мови та ін.); 3) історія, формування, становлення окремих термінологій і діалектне термінознавство; 4) порівняльно-зіставне термінознавство; 4) термінознавство функціональних стилів (Богущька, Крижанівська, Марченко та ін., 1984).

В Україні постійно розвивається і удосконалюється як теоретичне, так і практичне термінознавство. Сьогодні справами термінології займаються 122 технічні комітети, серед них Комітет наукової термінології НАН України, Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, ряд компетентних комісій (Павлова, 2011, с. 191).

Комітет наукової термінології НАН України за період з 1995 до 2022 р. організував і провів 10 Всеукраїнських конференцій “Українська термінологія і сучасність” у Києві з виданням їхніх матеріалів у однойменному збірнику наукових праць.

Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології за період з 1992 до 2022 р. організував і провів 17 міжнародних наукових конференцій “Проблеми української термінології СловоСвіт” у Львові. Цей комітет регулярно видає “Бюлетень ТК СНТТ” і фаховий журнал “Вісник НУ “Львівська політехніка”, серія “Проблеми української філології”.

Проведення вищеназваних наукових конференцій сприяло розвитку української термінологічної лексики, її стандартизації та уніфікації. Як відомо, робота цих конференцій проходила в таких напрямках: загальні проблеми

термінознавства; термін як одиниця лексичної системи мови; зіставне вивчення термінологій і терміносистем; проблеми перекладу термінів; особливості викладання термінознавства у ЗВО України, термінологічна лексикографія, термінологія і функціональна стилістика тощо (Павлова, 2011, с 44).

Українські термінознавці і термінологи беруть активну участь у роботі міжнародних термінологічних організацій. Україна представлена у 9 Міжнародних, європейських і регіональних організаціях зі стандартизації, метрології та сертифікації: Міжнародній організації зі стандартизації (ISO), Міжнародній електротехнічній комісії (IEC), Європейському комітеті зі стандартизації (CEN), Європейському комітеті зі стандартизації в електротехніці (CENELEC), Міжнародній організації законодавчої метрології (OIML), Генеральній конференції мір і ваги (CGPM), Організації Євразійського співробітництва державних метрологічних установ (COOMET), Європейській асоціації національних метрологічних інститутів (EURAMET), Міждержавній раді зі стандартизації, метрології та стандартизації (Кочан, 2017, с. 95).

Завданням вищої школи України сьогодні є виховання висококваліфікованих спеціалістів, які не лише набувають певних професійних знань, навичок та вмінь, але й розуміють закономірності творення наукових понять, вміють грамотно застосовувати термінологічну лексику в усіх сферах професійної діяльності. Тому в навчальні плани українських вищих навчальних закладів уведено дисципліну “Термінознавство” (Кочан, 2017, с. 97). Ще австрійський учений Ойген Вюстер уважав необхідним включення курсу “Основи термінології і переклад наукової і технічної літератури” в навчальний план всіх факультетів іноземних мов (Павлова, 2011, с. 189).

Викладання термінознавства вимагає навчального забезпечення у вигляді підручників, навчальних посібників, практимумів та інших видів навчально-методичної літератури. У 1990-2022 рр. в Україні вийшло чимало посібників та інших навчальних книг із загальних питань термінознавства та суто фахових.

Серед навчальних видань з термінознавства виявлено такі:

а) підручники і навчальні посібники загального спрямування: Т.І. Панько,

І.М. Кочан, Г.П. Мацюк “Українське термінознавство” (1994), О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопара “Українська наукова термінологія” (2002), О.В. Бондарець, В.В. Дубічинський, Г.Д. Павлова, Л.Я. Терещенко “Основи українського термінознавства та перекладу науково-технічної літератури” (2002), Л.А. Васенко, В.В. Дубічинський та ін. “Прикладне термінознавство” (2003), М.С. Зарицький “Актуальні проблеми українського термінознавства” (2004), О.І. Павлова “Основи термінознавства” (2011), С.З. Булик-Верхола, Г.В. Наконечна, Ю.В. Теглівець “Основи термінознавства” (2013) (Кочан, 2017, с. 98);

б) фахові посібники вузької спеціалізації: Н.П. Литвиненко, Н.В. Місник “Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря” (2001), Н.В. Артикуца “Мова права і юридична термінологія” (2002), М.В. Комова “Документознавча термінологія” (2003), В.М. Зайцева “Сучасна спортивна термінологія” (2004), Н.В. Нікуліна “Термінознавство: лінгвістичний опис української термінологічної системи автомобілебудування” (2006) та багато інших (Кочан, 2017, с. 98).

Отже, термінознавство викладається сьогодні у всіх національних університетах і низці державних університетів України. Ця навчальна дисципліна має такі назви: “Термінознавство”, “Українське термінознавство”, “Загальне термінознавство”, “Актуальні питання українського термінознавства”, “Основи термінознавства”, “Основи українського термінознавства”, “Основи лексикографії й термінознавства”, “Термінологічна культура фахівця”.

В Україні викладають термінознавство в основному на факультетах української філології, але в декількох ЗВО також на факультетах іноземної філології, називаючи цю дисципліну “Термінознавство першої іноземної мови” або “Термінологія основної іноземної мови”. Крім того, термінознавство викладають також у технічних університетах країни.

У Рівненському державному гуманітарному університеті (РДГУ) на факультеті іноземної філології термінознавство викладалось у 2006-2016 рр. спочатку як обов'язкова, а згодом як вибіркова дисципліна. Десятирічний

практичний досвід викладання курсу “Термінознавство” в РДГУ показав, що “його вивчення безумовно сприяє поглибленню уявлень студента-філолога про літературну мову як систему і про науково-технічну мову як одну з її підсистем; допомагає розширенню загальної лінгвістичної ерудиції; сприяє удосконаленню практичного володіння мовою науки і техніки взагалі і термінологією як складовою частиною її лексичної системи зокрема; допомагає формуванню вмій та навичок читання і перекладу іншомовної науково-технічної літератури українською мовою” (Павлова, 2011, с. 6). На превеликий жаль, ця дисципліна відсутня у навчальних планах факультету філології РДГУ з 2017 р., незважаючи на той безперечний факт, що термінознавство є необхідною і корисною дисципліною і для майбутніх учителів іноземних мов, і для філологів-перекладачів. На наш погляд, вимоги сьогодення потребують обов'язкового введення термінознавства в навчальні плани факультету філології.

Плідно розвивається в Україні і термінографічний напрям. Слід зазначити, що упродовж 1990-2001 рр. вийшло у світ понад 550 термінологічних словників із найрізноманітніших галузей знань (Кочан, 2017, с. 98).

Основні напрями термінологічної роботи в Україні передбачають узгодженість національної та міжнародної термінології, удосконалення методологічних засад уніфікації терміносистем, їхнє збагачення за рахунок власних мовних одиниць і необхідних на цей час лексичних запозичень (теоретичний аспект), участь українських термінологів у роботі міжнародних організацій з питань стандартизації (прагматичний аспект), укладання різного роду термінологічних словників у співпраці фахівців відповідних галузей науки і техніки та філологів (прикладний аспект) (Панько, Кочан, Мацюк, 1994, с. 3).

На закінчення слід додати, що одним із засадничих напрямів розвитку української школи термінознавства є саме прескриптивний, орієнтований на вироблення галузевих термінологій на єдиній національній основі й на засадах єдиного українського правопису, запорукою чого має стати об'єднання зусиль усіх фахівців-термінологів і мовознавців, термінологічних товариств, центрів,

осередків із державними інститутами в єдиній справі розбудови української термінології. Цей напрям закладає основи мовної політики в Україні в аспектах термінологічного планування, починаючи з 1991 року.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЙ

2.1. Термінологія: дефініція і лінгвістичні особливості

У вітчизняному мовознавстві до кінця 60-х років XX століття термін “термінологія” традиційно вживався в 3-х значеннях:

1. Термінологія – це спеціальна лексика, яка належить до однієї галузі науки, техніки або знання;
2. Термінологія – це частина словникового складу будь-якої національної мови, яка охоплює спеціальну лексику, що застосовується в сфері професійної діяльності людей;
3. Термінологія – це розділ мовознавства, який вивчає сукупність термінів, їхню семантичну природу, граматичну організацію та закони функціонування.

У ході подальшого розвитку термінознавства для вираження першого значення стали паралельно вживатися також терміни: “термінологічне поле” і “термінологічна система”. Досі в такому значенні в науковій літературі використовуються всі три терміни: термінологія, терміносистема і термінологічне поле як синонімічні позначення в низці випадків. Однак зараз більшість лінгвістів розмежовують терміни “термінологія” (як неупорядкована сукупність термінів) і “терміносистема” (як упорядкована, кодифікована сукупність термінів).

Для вираження другого значення в лінгвістиці, як і раніше, використовується термін “термінологія”, поряд із яким вживається і синонімічний йому термін “термінологічна лексика”.

І для вираження третього значення за пропозицією В. Петушкова і Б. Головіна наприкінці 60-х років XX століття в науковий обіг був запроваджений термін “термінознавство”, який у наш час повсюдно використовується всіма вченими.

Розглянемо основні лінгвістичні властивості термінологій різних національних мов.

Термінологія національних мов є динамічнішою частиною словникового складу порівняно з іншими частинами. Саме на матеріалі термінологічної лексики дія мовних законів, головним чином словотвірних, виявляється найвиразніше.

Термінологія, зберігаючи свій мовний характер, виявляється також частиною кожної галузі науки чи техніки. Спеціальна термінологія є допоміжною частиною, розвиток якої є необхідним для виконання основного завдання будь-якої галузі науки й техніки (Филин, 1977, с. 19). Цьому сприяє не лише зростаюча популярність і престижність наукової діяльності взагалі та окремих наук зокрема, а й незрівнянно велика кількість людей, залучених до наукової діяльності. Загальна чисельність наукових працівників на земній кулі виросла в шість разів (Журавлев, 1982, с. 263).

Термінологія національних мов швидко змінюється, причому зміни ці пов'язані не з мовними законами, а є результатом науково-технічного прогресу. Розвиток науки і техніки неминує веде до появи нових понять, до зміни чи відмирання наявних. Тому виникає необхідність у роботі спеціалістів над створенням нових термінів і упорядкуванням наявних. У наш час діяльністю з нормування й упорядкування термінологій національних мов у кожній країні світу зайнята низка спеціалізованих установ. Увага до питань спеціальної термінології зростає не лише серед працівників певної науково-технічної сфери, а й серед учених-лінгвістів і всієї громадськості. Проблема нормалізації і регулювання термінології набуває все більшого наукового й суспільного значення.

Сучасна термінологія – важлива й невід'ємна частина лексичної системи мови. Вона складається з низки галузевих терміносистем, що є певною сукупністю взаємопов'язаних терміноелементів для вираження наукових понять. Тобто системність термінології базується на системності мови й наукового знання.

Основні характерні ознаки термінологій науки і техніки вперше виокремили і описали Б. Головін і Р. Кобрин у відомій праці “Лінгвістичні

основи вчення про терміни” (1987). Отже, на їхню думку, термінології різних галузей характеризуються такими ознаками, які являють собою їх лінгвістичну сутність:

1. Головною субстанційною функцією термінології є функція комунікативного обслуговування професійно-трудова потреб носіїв мови.

2. Термінологія складається з набору простих (однослівних) і складених (термінологічних словосполучень) термінів, а також відношень, які пов’язують ці елементи. Відношення, які пов’язують елементи термінології, можна типізувати за різними підставами: матеріальні й семантичні, парадигматичні і синтагматичні, функціональні і генетичні, двобічні й однібічні.

3. Генетично прості терміни можуть бути або загальноновживаними словами, або запозиченнями, або оригінальними одиницями, утвореними із морфем за відомими, найчастіше загальнономовними, словотвірними моделями.

4. Прості (або однослівні) терміни відрізняються від загальноновживаних слів своєю семантичною організацією. В загальному утворення термінів підпорядковується тим самим закономірностям і регулюється тими самими моделями, що й словотворення в цілому. Морфологічні властивості термінів підпорядковані єдиним для всієї мови правилам граматичної будови.

5. Складені терміни, чи термінологічні словосполучення, відрізняються від вільних і стійких (фразеологічних) словосполучень також своєю семантичною організацією. Синтаксичні моделі, за якими утворені складені терміни, єдині для мови в цілому, але відрізняються своєю продуктивністю в термінологічних і не термінологічних текстах.

6. Семантичні відношення, які пов’язують терміни, мають логічний характер (рід – вид, частина – ціле, асоціація), але є індивідуальними в тому значенні, що відношення пов’язують завжди конкретні терміни конкретної термінології (Головин, Кобрин, 1987, с. 77).

Виділені ознаки термінологій дають можливість говорити про системність, тобто розглядати термінології як системи лінгвістичних одиниць. На думку вчених, термінології властива універсальна системність, оскільки

вона: 1) належить до загальної мовної системи, підпорядковуючись усім її законам (на фонологічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях); 2) виражає систему понять окремо взятої галузі науки, техніки або людської професійної діяльності; 3) відбиває й обслуговує окремі ділянки й сторони системного світу.

Отже, термінологія – це сукупність слів та словосполучень, що називає спеціальні об'єкти й виражає специфічні наукові чи технічні поняття. Вона співвідноситься зі спеціальною професійною діяльністю, визначає номінацію професійних предметів, ознак, дій та явищ, і також визначає формування та функціонування виробничо-технічного, наукового та соціально-управлінського стилів (Головин, Кобрин, 1987, с. 12).

Термінологія характеризується функціонально-стильовою диференціацією і є основним засобом передавання важливої інформації в науковому тексті.

2.2. Терміносистема: визначення, структура і характеристики

Терміносистема – це предмет вивчення термінознавства. Розглянемо низку дефініцій терміносистеми.

За визначенням Р. Дудка, терміносистема – це система термінів певної окремої науки чи техніки, тобто це сукупність певних термінів, які забезпечують номінацію головних понять певної сфери знань та діяльності, пов'язаних між собою логіко-семантичними та іншими відношеннями (Дудок, 2009, с. 184).

У свою чергу, Т. Кияк під терміносистемою розуміє впорядковану сукупність термінів, які адекватно виражають систему понять спеціальної сфери людської діяльності, між якими існує обов'язковий і незаперечний зв'язок, а сукупність таких зв'язків усередині сукупності термінів визначають його структуру (Кияк, 1989, с. 104).

Слід зазначити, що під терміносистемою обов'язково розуміють таку сукупність термінів, яка вже зазнала наукове опрацювання, упорядкування шляхом уніфікації та стандартизації. Тому у деяких визначеннях терміносистеми підкреслюється саме ця її характеристика.

Терміносистема – уніфікована система термінів, включена у стандартизоване опрацювання; сукупність термінів, в опрацюванні яких крім галузевих фахівців, беруть участь мовознавці, термінологи, логіки, здійснюючи багатоаспектну експертизу (Гринев-Гриневиц, 2008, с. 43-44).

В. Лейчик, І. Смирнов, І. Суслова характеризують систему термінології як складну динамічну стійку систему, елементами якої є відібрані за певними правилами лексичні одиниці якої-небудь штучної мови, структура якої адекватна структурі логічних зв'язків між поняттями спеціальної галузі знань чи діяльності, а функція полягає в тому, щоб служити знаковою мовною моделлю цієї галузі (Лейчик, Смирнов, Суслова, 1977, с. 42).

Л. Васенко, В. Дубічинський, О. Крimeць виділяють три етапи формування і функціонування терміносистеми: перший етап – це період від етапу відсутності теорії до стану її формування, тобто перехід від непорядкованої сукупності термінів до терміносистеми; другий етап – це зростання обсягу знань у межах прийнятої теорії; третій етап – це зміна теорії, як наслідок – зміна терміносистеми. Спочатку нову теорію описують термінами попередньої теорії, потім запроваджують нові терміни, що відображають нові поняття (Васенко, Дубічинський, Крimeць, 2008, с. 86).

Для формування терміносистеми, на думку В. Лейчика, необхідне виконання таких умов: 1) наявність спеціальної галузі, яка має досить чітко окреслені межі; 2) наявність системи загальних понять, які належать до цієї галузі; 3) наявність досить суворої теорії (концепції), яка описує цю галузь, так що система понять цілком входить до цієї теорії (концепції); 4) наявність певної природної мови і мови для спеціальної мети, яка склалася в її рамках, лексичні одиниці якої можуть бути використані для позначення понять (об'єктів і їх ознак) певної системи понять (Лейчик, 2006, с. 119).

Слід зазначити, що будь-яка терміносистема постійно оновлюється. Одні терміни замінюють більш вдалим аналогами, інші взагалі виходять з уживання, постійно з'являються і терміни-неологізми. Сучасна терміносистема – це штучно формований лексичний шар, кожна одиниця якого має певні обмеження

для свого вживання і оптимальні умови для свого існування і розвитку.

На думку багатьох учених, термінологія і терміносистема це два різних поняття. Різницю між термінологією і терміносистемою вчені вбачають у тому, що термінологія – це сукупність лексичних одиниць, яка формується поступово відповідно до етапів формування науково-професійної галузі, і яка ще не закінчила свого формування; тимчасом як терміносистема – це ієрархічна, впорядкована і кодифікована система термінів такої галузі науки, техніки і людської діяльності, яка вже сформувалася.

Оскільки система термінів кожної галузі науки і техніки повинна бути адекватним відображенням відповідної системи понять, однією із вимог до першої є те, щоб не тільки кожен з її елементів адекватно відповідав позначуваному ним поняттю, але і між обома системами в цілому – системою позначуваних (тобто системою термінів) і системою позначувальних (тобто системою понять) – існувала однозначна відповідність.

Терміносистема може, у свою чергу, ділитися на підсистеми – термінологічні поля, під якими маються на увазі взаємопов'язані групи термінологічних позначень наукових понять у межах більш вузьких, обмежених ділянок, які входять у загальну систему понять даної галузі науки чи техніки (Павлова, 2011, с. 68).

Отже, усередині галузевих терміносистем лексика поділяється на термінологічні поля та мікрополя, де окремі слова пов'язані одне з одним тематично, поняттєво та лінгвістично (Суперанская, Подольская, Васильева, 2004, с. 9). Тематичний зв'язок відбувається завдяки предметним знанням, на основі яких і для точнішого викладу яких створюються одиниці спеціальної лексики. Поняттєвий зв'язок особливо необхідний для термінів, за допомогою яких членується й стає доступною для сприйняття певна галузь знання (пізнання). Лінгвістичний зв'язок супроводжує тематичний і поняттєвий, тому що не назвавши поняття неможливо пояснити, що це таке, і зробити явище, відкрите одним ученим, надбанням усього людства (Суперанская, Подольская, Васильева, 2004, с. 9).

Слід особливо підкреслити, що термінологічні поля – це основа системної класифікації термінології: “Для будь-якого терміна суттєву роль відіграє термінологічне поле, до якого він входить і поняття яке позначає. Для спеціаліста достатньо буває згадки про це поле, щоб сприймати термін однозначно й не мати потреби в жодних дефініціях” (Суперанская, Подольская, Васильева, 2004, с. 74).

Отже, терміносистема – це упорядкована сукупність термінів у певній галузі наукового або технічного знання, що обслуговує наукову теорію або наукову концепцію.

Учені-термінознавці в своїх наукових працях називають такі головні ознаки термінологічних систем:

- 1) відносна неподільність елементів системи (ця ознака передбачає, що елементи системи є неподільними з точки зору даної системи);
- 2) ієрархічність системи (ця ознака припускає можливість розчленування певної системи на низку інших систем або входження певної системи як елемента в іншу, ширшу систему);
- 3) структурність системи (ця ознака передбачає, що будь-яка система в своїй основі є структурою, під якою розуміють спосіб організації елементів системи, схему зв'язків чи відношень між ними);
- 4) наявність безлічі елементів, які, у свою чергу, при необхідності можуть бути представлені як системи нижчого порядку;
- 5) неоднорідність чи гетерогенність елементів, тобто відмінність їх один від одного або за формою, або за змістом, або за тим і іншим разом;
- 6) наявність логіко-семантичних, логіко-поняттєвих, термінотворчих, синтагматичних, парадигматичних й інших зв'язків між елементами;
- 7) виконання всіма елементами одних і тих самих функцій: номінативної, сигніфікативної, комунікативної, прагматичної, евристичної і когнітивної;
- 8) цілісність сукупності термінів, що ґрунтується на цілісності сукупності понять, які вони позначають;
- 9) відкритість терміносистеми, тобто її здатність поповнюватися новими

елементами у зв'язку з розвитком науки і техніки;

10) наявність центру, який включає в себе терміни, і периферії, яка складається з номенклатури, професіоналізмів і жаргонізмів певної галузі знання чи діяльності (Сергєвнина 1979, с. 81; Фигон 1974, с. 206 та ін.).

У більшості терміносистем, як зазначає В. Лейчик, можна виділити сім груп мовних одиниць (Лейчик, 2006, с. 126-128):

1. Основні терміни. Позначаючи основні, головні поняття системи понять деякої певної галузі знання і (або) діяльності, ці терміни являють собою ядро терміносистеми, саме через це їх ще називають ядерними термінами чи термінами-домінантами.

2. Похідні терміни. Змістом цих термінів є похідні поняття цієї системи понять: похідні терміни позначають видові або аспектні поняття, які зіставляються з основними поняттями. З формального погляду похідні (видові і аспектні) терміни зазвичай являють собою похідні слова і словосполучення; ознака похідності поняття втілюється у визначуваній частині словосполучення чи в афіксі.

3. Складні терміни. Вони позначають складні поняття, які являють собою арифметичну суму принаймні двох основних чи похідних понять певної системи понять. Складні терміни представлені словосполученнями, складними словами.

4. Базові терміни. Ці терміни позначають уживані в терміносистемі поняття базових наук, тобто наук і інших галузей знання, які утворюють фундамент цієї сфери знання.

5. Залучені терміни. Вони запозичаються із суміжних сфер знання, але являють собою невід'ємну частину терміносистеми. Залучені терміни можуть використовуватись як базові – у складі основних і похідних термінів досліджуваної системи.

6. Загальнонаукові і загальнотехнічні терміни. Це терміни типу: *structure*, *function*, *category*, *system*, які позначають, як правило, загальнонаукові поняття, мають однакову семантику в усіх царинах знання, але конкретизують цю

семантику, входячи до складу термінів окремих галузей. Той же статус мають міжгалузеві терміни, які використовуються в деяких галузях знання, кожен раз конкретизуючись у їх терміносистемі.

7. Терміни широкої семантики – лексичні одиниці, які використовуються в багатьох терміносистемах. Однак, якщо загальнонаукові (загальнотехнічні) терміни мають у будь-якій терміносистемі одну й ту саму семантику, яка тільки конкретизується, то окреслені лексичні одиниці змінюють свою семантику, входячи в кожную з терміносистем, зберігаючи лише найзагальніше, не термінологічне значення (Лейчик, 2006, с. 126-128).

Лінгвістичний підхід до дослідження терміносистем дає можливість показати, якими лексичними одиницями (з погляду їх семантики і форми) виражені одиниці цієї терміносистеми. Насамперед слід зазначити, що терміни найчастіше репрезентовані іменниками, але як окремі терміни і терміноелементи виступають прикметники, дієприкметники, дієслова, прислівники і числівники. У випадку застосування іменників – це загальні іменники абстрактної і конкретної семантики.

Як терміни виступають прості (кореневі), похідні, складні слова, вільні словосполучення, як правило, атрибутивного типу з їх короткими варіантами, а також стійкі багатослівні конструкції.

Отже, на сучасному етапі розвитку науки терміносистему визначають як “цілісну класифікаційну термінологічну структуру, яка створена на основі зв’язків і взаємозалежностей усіх її елементів” (Татарінов, 2006, с. 278).

Система термінів – це адекватне відображення системи аналізованих понять, бо сукупність термінів являє собою систему, якщо системою є сукупність понять. Система понять являє собою логічну модель спеціальної галузі знань чи діяльності, а термінологічна система – мовну модель цієї галузі (Лейчик, 1994, с. 87), але при умові, що ця сукупність термінів уже опрацьована термінологами, упорядкована і систематизована.

2.3. Термін: дефініція, особливості значення і головні ознаки

Термін – це предмет вивчення термінознавства і одночасно це одиниця

термінологій і терміносистем як сукупностей термінів.

Вважаємо за потрібне розглянути визначення терміна, особливості значення терміна, головні ознаки терміна тощо.

Почнемо з визначення терміна, яке подається в сучасному тлумачному словнику. Так, “Великий тлумачний словник сучасної української мови» дає таке визначення терміна: “термін – це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо” (ВТСУМ, 2004, с. 1241).

На думку М. Мостового, “термін – це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відбиває одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва” (Мостовий, 1993, с. 191).

В. Карабан, у свою чергу, визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він вважає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів (Карабан, 2001, с. 54).

О. Павлова у своєму навчальному посібнику “Основи термінознавства” наводить таку дефініцію: “термін – це слово чи підрядне словосполучення, яке має спеціальне значення, виражає і формує професійне поняття, і застосовується в процесі пізнання і засвоєння наукових і професійно-технічних об’єктів і відношень між ним” (Павлова, 2011, с. 50).

Причиною такого різноманіття визначень терміна є те, що дефініції відповідають різним задачам того або іншого напрямку в термінознавстві та відображають становлення автора до предмета вивчення.

Слід зазначити, що всі вищеподані визначення поняття *термін* не суперечать один одному, вони дуже схожі, лише виокремлюють і підкреслюють іноді різні аспекти, а загалом доповнюють один одного.

Під значенням терміна, на думку Е. Скороходька, слід розуміти співвіднесеність його форми з характеристикою термінованого класу предметів,

що визначається, з одного боку, особливостями предметів цього класу, а з іншого – місцем даного терміна в системі мови, а також обумовлюючи можливість індукування в усвідомленні поняття про цей клас предметів (Скороходько, 1962, с. 34).

Значення терміна повністю визначається одним із двох таких параметрів: змістом значення чи обсягом значення (Скороходько, 1962, с. 4). Зміст значення – це характеристика класу предметів, що термінується, так чи інакше відображена у формі терміна. А обсяг значення – це сам клас, який термінується, тобто певна множина предметів, кожному з яких у межах системи мови може бути поставлений у відповідність даний термін (Скороходько, 1962, с. 4).

Варто згадати, що значення терміна, на думку Б. Головіна і Р. Кобрин, має деякі особливості порівняно зі значенням слова:

1. Значення терміна співвідносить його передусім не з окремим предметом, а з їх класом, рядом, типом; значення слова співвідноситься з конкретною річчю, предметом, властивістю, процесом тощо (Головин, Кобрин, 1987, с. 43).

2. Значення терміна може підніматися на вищі щаблі абстрагування від дійсності і навіть розривати зв'язки з нею; значення слова, як правило, може залишатися на нижчих щаблях абстрагування від дійсності (Головин, Кобрин, 1987, с. 43).

3. Значення терміна співвідносить його з професійним науковим та технічним поняттям; значення слова – із загальним уявленням чи побутовим поняттям, а також з емоцією, вольовим імпульсом, естетичним переживанням (Головин, Кобрин, 1987, с. 43).

4. Значення терміна припускає формування індивідуальних, властивих окремим ученим, понять, а значення слова, як правило, перешкоджає виникненню таких понять, оскільки значення слова є колективним, а не особистим (Головин, Кобрин, 1987, с. 43).

5. Значення терміна співвідносить його з потребою дефініції; значення

слова такою співвіднесеністю не наділене, хоча й припускає дефініцію (Головин, Кобрин, 1987, с. 43).

6. Значення терміна співвіднесене з певною професійною діяльністю і вимагає засвоєння у сфері цієї професії; значення слова – з непрофесійними потребами людського спілкування й тому засвоюється поза рамками професійного ставлення до дійсності (Головин, Кобрин, 1987, с. 43).

В основі кожного терміна обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни являють собою точну і в той же час стислу характеристику предмета чи явища. Кожна галузь знання оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи даної науки.

Головними ознаками терміна більшість учених взагалі вважають такі:

1. Специфічність природи. Специфіка терміна полягає, перш за все, у чітко відмежованій сфері його використання.

2. Наявність дефініції. Дефініція – це логічне визначення поняття, сукупність його характерних диференціальних ознак.

3. Системність термінів. Унаслідок своєї системної залежності кожен термін має строго визначене місце в термінологічній системі, яке залежить від місця відповідного поняття у певній системі понять.

(Перераховані вище ознаки термінів, на думку більшості термінознавців і термінологів, є основними. Інші ознаки терміна є похідними відносно трьох вищезгаданих).

4. Однозначність термінів. Термін, на відміну від звичайного слова, виражає обмежене, твердо фіксоване поняття, тобто є однозначним.

5. Полісемія, синонімія, омонімія та антонімія термінів. Значна частина термінів, як правило, не має синонімів та антонімів, але частина термінів у деяких терміносистемах мають синоніми та антоніми. Але полісемія, синонімія, омонімія та антонімія термінів реалізується на практиці досить обмежено порівняно із загальноновживаною лексикою.

6. Нейтральність термінів в стилістичному плані. При вживанні термінів їхнє основне денотативне значення, як правило, не супроводжується

додатковим смисловим, емоційним чи стилістичним навантаженням.

7. Точність термінів. Термін має бути по можливості точним і коротким. Термін має чітко і повністю подавати характеристики предмета.

8. Інтернаціональний характер терміна. Ключові терміни мають бути зрозумілими для спеціалістів певної галузі в різних країнах.

9. Зручність та легкість творення похідних термінів. Терміни служать підґрунтям для утворення різних варіантів у межах системи до якої вони відносяться.

Слід зазначити, що сукупність перелічених ознак існує лише в ідеалі для невеликої кількості термінів. У дійсності ж та чи інша ознака терміна може бути відсутня або бути невираженою.

Залежно від використання всі терміни поділяються на такі три види: загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні.

Загальнонаукові терміни – це терміни, які вживаються в усіх галузевих термінологіях і які називають базові поняття, спільні для всіх наук, наприклад: *system, tendency, theory, analysis, synthesis, concept* і т. ін.

Міжгалузеві терміни – це терміни, які використовуються у кількох споріднених або й віддалених галузях знання. Наприклад, терміни: *sound, syllable, word, phrase, sentence, tone, articulation, intonation, prosody, accent, inversion, dominant, adaptation, sign* та ін. використовуються як в лінгвістичній, так і в музичній термінологіях англійської мови. До цих термінів належать назви узагальнених, базових понять, спільних для певного комплексу наук або для більшості наук, які належать до цього комплексу. Ці поняття часто виступають основою для формування більш конкретних видових понять та термінів на їх позначення. Виникнення міжгалузевих термінів пов'язане з інтеграційними процесами у розвитку сучасної науки і появою міждисциплінарних комплексів.

Вузькоспеціальні терміни – терміни, які використовуються лише в одній галузі знання і які позначають поняття, що відображають специфіку конкретної галузі. Наприклад, терміни: *chromatic sign, coda, chord progression, fa, mi, presto,*

recitando, nonet, eurhymics, pedal point, oratorio, reggae, semibreve і т. ін. є унікальними музичними термінами. Для цих термінів характерна семантична конкретність, однозначність.

На закінчення, вважаємо необхідним назвати також інші мовні одиниці, які функціонують у наукових і технічних текстах поряд з термінами, або використовуються в усному професійному мовленні.

За спостереженнями термінологів і термінознавців, окрім термінів, у вищезазначених текстах або усному професійному спілкуванні функціонують також *номени*, тобто одиниці номенклатури, *професіоналізми* і *торговельні знаки*. Розглянемо дефініції цих одиниць.

Номенклатура – це сукупність назв конкретних об’єктів певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо. Їх потрібно відрізняти від термінів, що позначають абстраговані наукові поняття. Номенклатуру становлять іменники та словосполучення, які передають як систему назв об’єктів певної науки, так і сукупність назв одиничних об’єктів (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 23). Відомо, що існує номенклатура медична, хімічна, економічна, технічна, астрономічна і т. ін. Наприклад, одиниці астрономічної номенклатури в англійській мові, які позначають назви астероїдів: *Aten, Brucia, Amor, Apollo, Hidalgo, Cybele, Feodosia, Gaspra, Tavrida, Crimea, Kimmeria, Yalta, Sumiana, Kerch, Sevastopol, Simferopol* і т. ін.

Номен (одиниця номенклатури) виступає як відносно довільний “ярлик” предмета, конвенційно “прикріплений” представниками відповідної галузі знання, який не претендує на розкриття чи принаймні часткове відображення його у формі лексичного значення номенклатурної одиниці (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 23).

У свою чергу, Б. Головін та Р. Кобрин особливо підкреслили, що номенклатурні слова виражають одиничні поняття, які містять відомості лише про один предмет дійсності і реалізують предметні зв’язки (Головін, Кобрин, 1987, с. 27).

Професіоналізми – слова або вислови, притаманні мові людей певної

професійної групи (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 23). Професіоналізми визначають спеціальні поняття, знаряддя або продукти праці, виробничі процеси, народні ремесла. Вони носять чіткий місцевий характер, а також їм властива деяка емоційність, що викликана особливостями просторіччя. Суттєва різниця між термінами і професіоналізмами полягає в тому, що терміни – це офіційні наукові назви поняття, а професіоналізми виникають як розмовні, неофіційні заміники або дублети термінів (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 23). Професіоналізми можуть використовуватися в неофіційному професійному спілкуванні, проте вони є ненормативними у професійних документах, текстах, в офіційному усному мовленні (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 23).

М. Мостовий виділяє також *торговельний знак* або *паронім*. В умовах масового виробництва виникла ціла наука утворення торговельного знака (Мостовий, 1993, с. 192). Його застосування пов'язане з дослідженням мотивації поведінки перспективного покупця. У процесі утворення пароніма враховують як психологічні фактори припущення, переконання і принадження, так і мнемонічні, семантичні, аналогові і інші особливості слова, що залучаються. При найменуванні об'єкта чи виду послуг до уваги приймаються комбінаційні особливості звучання і значення форми, змішані імітаційні процеси (Мостовий, 1993, с. 192). Слід додати, що торговельний знак розрахований на широкі кола населення, а тому до складу знака залучається добре відоме загальноповиване слово. При цьому враховується і та обставина, як до цього слова ставиться споживач.

2.4. Семантичні характеристики терміна

Як відомо, термінологія є підсистемою загальної лексичної системи будь-якої національної мови. Слід особливо підкреслити, що термінологія не може ізолюватися від процесів її функціонування, тому всі тенденції слова як такого (тенденції до полісемії, омонімії, синонімії, антонімії, гіперо-гіпонімії) у терміна потенційно зберігаються і за можливістю реалізуються (Павлова, 2011,

с. 97). Так, В. Гак зазначає, що “специфіка терміна полягає не у сфері властивостей, а у сфері функцій лексичної одиниці, тому на нього неминуче поширюються всі особливості лексичних одиниць взагалі, і, особливо, ті, які впливають із асиметрії, полісемії і синонімії мовного знака”. Далі він також підкреслює, що “асиметрія знака – полісемія і синонімія – характерна і термінологічному використанню лексичних одиниць, де вона отримує тільки відносно сильніші нормативні обмеження” (Гак, 1971, с. 70).

Теорія і практика дослідження термінологій різних мов свідчить, що терміни, які є лексичними одиницями і які функціонують за законами природних мов, можуть бути багатозначними. Причинами наявності полісемії визнають тенденцію до доцільності людської діяльності, міжкатегоріальність термінів, метафоричні та метонімічні переноси із загальних назв на спеціальні тощо (Павлова, 2011, с. 98).

Дослідники зазначають, що полісемія в термінології має мало відмінностей від багатозначності загальноживаної лексики. Крім специфічних для термінології видів полісемії, їй властиві й всі загальномовні її види.

У функціонуванні полісемії в термінологіях можна помітити певну закономірність: полісемантичні процеси найяскравіше виражені у не вузькоспеціалізованих терміносистемах, що склалися давно, і, навпаки, у вузьких галузях науки термінам властиве прагнення до однозначності.

Можна додати, що полісемія терміна залежить від морфологічної структури терміна. Чим складніше структура терміна, тим більше його прагнення до однозначності. Як правило, прості й похідні терміни часто бувають багатозначними, тимчасом як терміни-складні слова і терміни-словосполучення у своїй більшості однозначні (Павлова, 2011, с. 102).

Досліджувані нами англomовні термінології музики, політології й астрономії також мають явище полісемії. Наприклад, двозначні терміни музики: *reprise*: 1. *a repetition of musical material heard earlier in a composition*; 2. *repeated passages in music*; *beat*: 1. *the pronounced rhythm of music*; 2. *one single stroke of a rhythmic accent*; двозначні терміни політології: *accession*: 1. *the act of*

signing an international treaty; 2. the occasion of taking up an official position; alliance: 1. a group of two or more countries, people or political parties, that are linked together by a formal agreement; 2. a formal relationship between two or more parties or countries; двозначні терміни астрономії: Universe 1. the entirety of space and time and their contents, including galaxies, stars, planets, all other forms of matter and energy, and the physical laws that describe them; 2. one of many hypothetical parallel universes which exist as causally disconnected parts of a larger multiuniverse, which itself comprises all of space and their contents; transit: 1. the passage of a particular celestial object across a particular meridian; 2. an astronomical event during which a celestial body or object passes visibly across the face of a much larger body і т. ін.

Отже, полісемія термінів – це вияв загальнолітературної закономірності, яка полягає у тому, що одному мовному знакові може відповідати декілька значень (Глушко, 1982, с. 119). Проте слід домагатися однозначності терміна, тобто співвіднесеності терміна лише з одним поняттям у межах терміносистеми і споріднених з нею систем.

У наукових термінологіях будь-якої мови зустрічається й явище омонімії, у більшості випадків, міжсистемної або міжгалузевої омонімії. Однією із головних причин виникнення омонімії в термінологіях є діяхронічні розходження значень (Глушко, 1982, с. 120).

Слід зазначити, що термінологіям і терміносистемам властиві внутрішньогалузева і міжгалузева термінологічна омонімія.

Омонімічні відношення іноді виникають між термінами в межах однієї термінології англійської мови і в цьому випадку – це внутрішньогалузева омонімія, яка є небажаним явищем в термінології, тому що вона утруднює розуміння під час комунікації. Наприклад, в англійській музичній термінології функціонують такі терміни-омоніми: *chord 1* – “товста струна (музичного інструмента)”; *chord 2* – “аккорд»; *clavier 1* – “клавіатура”, *clavier 2* – 1) “клавір (загальна назва групи клавішно-струнних інструментів)”, 2) “фортепіанне перекладення” і т. ін.

Один і той же термін може входити в різні термінології англійської мови, але виражає при цьому різні поняття, що є міжгалузевою омонімією. Прикладами міжгалузевої омонімії можуть слугувати такі англійські одиниці: *membrane*: 1) анатом. “плівка, перетинка”; 2) техн. “мембрана, діафрагма”; 3) муз. “мембрана, перетинка (у музичного інструмента)”; *mutation*: 1) біол. “мутація”; 2) фонет. “умлаут”; 3) муз. “мутація (зміна голосу людини)”; *flat*: 1) муз. “бемоль (зниження ступеня звукоряду на півтона)”; 2) театр. “задник”; 3) геолог. “пологі поклади”; 4) техн. “бій молотка”; *pipe*: 1) техн. “труба, трубопровід”; 2) муз. “свиріль, дудка”; 3) мор. “боцманська дудка” і т. ін.

Строго кажучи, явища міжгалузевої омонімії не утруднюють комунікацію під час роботи з термінологіями, які обслуговують конкретні сфери професійної діяльності людини, і терміни-омоніми не підлягають уніфікації (Павлова, 2011, с. 105).

Вплив загальнолітературної мови на термінологію виявляється зокрема в тому, що термінології, як і мові в цілому, властива синонімія. У сучасному мовознавстві проблема термінологічної синонімії визнається недостатньо розробленою, що підтверджується не тільки існуванням різних поглядів на лінгвістичну природу і функціональні особливості цього явища, але й відсутністю загальноприйнятого визначення поняття терміна-синоніма (Павлова, 2011, с. 107). Деякі дослідники, наприклад, В. Лейчик і О. Толікіна, називають його термінологічним дублетом.

Не вдаючись до диференціації понять термінів-синонімів і термінологічних дублетів, у нашому дослідженні розуміємо під терміном-синонімом два терміни чи більше, які співвідносяться у термінології з одним і тим самим поняттям чи об’єктом (Фролова, 1981, с. 117).

До причин появи синонімів у термінології, на думку О. Фролової, належать існування величезної кількості ознак у предметів і явищ, які можуть бути покладені в основу їх найменувань; випадки паралельного використання вже наявних у мові найменувань і запозичених; а також протиріччя між тенденцією до точності терміна і тенденцією до стислості його форми, що часто

виявляється у паралельному використанні повної форми найменування і його скороченого варіанта (Фролова, 1981, с. 118). Крім того, багато з термінів-синонімів і дублетів виникає унаслідок прагнення до мотивації терміна (Микульчик, 2017, с. 163). На думку Р. Ковалю, синонімія епонімів спрямована на пошук найбільш оптимального і зручного терміна для використання: при цьому в усі терміни із синонімічного ряду фахівці мають вкладати однаковий зміст (Коваль, 2015, с. 297).

Основними джерелами розвитку синонімії в термінологіях, на думку М. Глушка, є такі мовні процеси: термінологізація, спеціалізація, метафоризація, метонімізація, а способами поповнення синонімічних рядів у терміносистемах різних мов є: утворення словосполучень, запозичення, калькування, переосмислення, використання епонімів тощо (Глушко, 1987, с. 122).

Особливістю цього явища в термінології є те, що терміни-синоніми співвідносяться з одним і тим самим поняттям і об'єктом. Тому в термінології наявні абсолютні синоніми. Однак, термінологічні синоніми відрізняються іншими ознаками, наприклад, структурою, походженням, особливостями функціонування.

У термінології, як правило, є три види синонімії: паралельне використання питомого і запозиченого терміна, синтаксична синонімія і дефініційна синонімія (Головин, Кобрин, 1987, с. 58).

Приклади абсолютної синонімії в англійських термінологіях: а) музикознавства: *bereceuse* = *lullaby*, *fagotto* = *bassoon*, *Lied* = *song*, *Ondes Martenot* = *Martenot waves*; 2) політології: *credentials* = *letters of credence*, *customs duty* = *import duty*, *death duty* = *estate duty*, *demo* = *demonstration*; 3) астрономії: *planetoid* = *minor planet* = *dwarf planet*, *planetary body* = *planetary object*, *astronomical body* = *celestial body*, *galactic period* = *galactic year* = *cosmic year*, *primary body* = *celestial body*, *orbital period* = *revolution period*, *planetary science* = *planetology*, *outer space* = *space*, *Lagrange point* = *libration point*, *astrobiology* = *exobiology*, *astrogeology* = *planetary geology* та ін.

Слід підкреслити, що синонімію в термінології взагалі вважають

небажаною і за можливістю її потрібно уникати.

У науковій і технічній термінології так само, як і в загальнолітературній мові, доволі поширена антонімія, яка є одним з найважливіших виявів системних відношень у термінологіях.

Приклади антонімічних відношень у англійських термінологіях: а) музикознавства: *sharp – flat, legato – staccato, forte – piano, crescendo – diminuendo, lento – presto*; б) політології: *coup – countercoup, terrorism – counterterrorism, colonisation – decolonisation, dependency – independency, armament – disarmament, select – deselect, establish – disestablish*; в) астрономії: *perigee – apogee, perihelion – aphelion, periapsis – apoapsis, pericentre – apocentre, pericyynthion – apocynthion, artificial satellite – natural satellite, thick disk population – thin disc population* та інші.

Антонімія в термінологіях різних галузей знання в різних мовах має свою лінгвістичну природу і свої семантичні, структурні і функціональні особливості. По-перше, на базі термінології антонімія утворюється на базі тільки позамовної (логічної) протилежності, відображеної в системі понять (Лейчик, Смирнов, Суслова, 1977, с. 68). По-друге, антоніми в термінологіях характеризуються більшою структурною різноманітністю, ніж антоніми в загальнолітературних мовах (Павлова, 2023, с.116). По-третє, відмінність термінологічних антонімів від загальномовних полягає у сфері функціонування. Загальномовні антоніми використовуються в різних функціональних стилях мови: розмовно-побутовому, художньому, публіцистичному, науковому, а термінологічні антоніми лише в науковому (Жукова, 1976, с. 21).

Антонімія в термінологіях вважається швидше бажаним явищем, ніж небажаним, оскільки вона сприяє виконанню вимог однозначності і системності, не заважає термінам виконувати свої функції.

2.5. Функціональні характеристики терміна

Функціональний аспект у вивченні термінології має велике самостійне значення. “Функціональні аспекти терміна, на думку В. Татарінова, – це

дослідницькі підходи до вивчення терміна, які полягають у встановленні його характеристик, що пов'язані з формами маніфестації сутньої, цільової та рольової сторін термінологічних одиниць” (Татаринов, 2006, с. 337).

Питання про те, які ж самі функції виконує термін в умовах наукової та професійної комунікації, є доволі актуальним у термінознавстві, але досі недостатньо вивченим. Слід підкреслити, що цій проблемі приділяється належна увага лише в небагатьох термінознавчих працях з-поміж яких, у першу чергу, слід назвати праці К. Вороніної, В. Лейчика, А. Лемова та ін.

Під функцією слід розуміти ролі, які виконує термін як засіб позначення загального спеціального поняття (Павлова, 2009, с. 126). Відомо, що “термін виконує цю функцію, функціонує в декількох сферах: у лексико-семантичній системі певної мови своїм субстратом; у термінологічній системі відомої галузі знання і (чи) діяльності, тобто в тій чи іншій мові для спеціальних цілей (МСЦ); і, нарешті, в теорії цієї галузі знання” (Лейчик, 2006, с. 63).

Загальновідомо, що термінові, хоча і неоднаковою мірою, притаманні всі основні функції слова. Як будь-яка лексична одиниця, термін виконує номінативну функцію або функцію називання, яка виявляється в тому, що “за допомогою термінів називають поняття, категорії, ознаки понять, а також операції в різних спеціальних сферах знання і діяльності” (Лейчик, 2006, с. 64).

Подібно словам термін виконує і сигніфікативну функцію, яку можна інакше назвати функцією позначення, або знаковою функцією. Дійсно будь-який термін називає поняття, але кожний термін робить це по-різному, з властивим тільки йому ступенем повноти, детальності, точності. При розгляді сигніфікативної функції терміна вивчаються засоби позначення, види мовних знаків за їхньою мотивованістю, відношення знаків стосовно об'єктів тощо (Лейчик, 2006, с. 65; Казарина, 1999, с. 282).

Виявляється в наукового терміна є і комунікативна функція, яка властива словам взагалі. Як зазначає О. Павлова, комунікативна функція терміна покликана забезпечити взаєморозуміння між спеціалістами у межах певної професії або спеціальності. За допомогою терміна фіксується, накопичується,

зберігається і передається спеціальна інформація, що також є однією із реалізацій комунікативної функції терміна (Павлова, 2009, 127). Під час аналізу комунікативної функції, на думку С. Казаріної, слід приділяти увагу сферам комунікативної комунікації, в яких використовується лінгвістичний знак, і типам комунікативних ситуацій (Казарина, 1999, с. 283).

Що стосується прагматичної функції, що так яскраво виражається в загальноживаній мові, то в терміні вона проглядається досить обмежено. Прагматична функція мовного знака тісно пов'язана з комунікативною, вона визначається зв'язком знака з учасниками комунікації, конкретними умовами і сферою спілкування, залежить від настанови, яку відбирає продуцент мови, впливаючи на реципієнта (Антонова, Лейчик, 1990, с. 4). Цілком ймовірно, що прагматична функція властива лише тим наукам, які дають змогу, використовуючи терміни, декларувати особисті пристрасті (громадянські, політичні, релігійні та ін.) і відповідно виражати певні почуття, переживання, що помітніше виявляється в соціальних науках, наприклад, в політології, соціології, теології і т. ін. (Лемов, 2000, с. 74).

Слід додати, що крім основних функцій (номінативної, сигніфікативної, комунікативної і прагматичної) терміни виконують ще низку специфічних функцій. Так, з-поміж них помітно виділяється евристична функція. Дійсно, будучи елементом якої-небудь МСЦ, у тому числі мови науки і техніки, термін, поряд з іншими лексичними одиницями цих мов, може виконувати евристичну функцію, або функцію відкриття знання (Лейчик, 2006, с. 70).

Окрім вищеперерахованих функцій ряд учених виділяє також і функцію фіксування наукового поняття.

Слід додати, що терміни виконують також компресійну функцію, хоча про неї згадують дуже мало дослідників. Терміни науки і техніки, на думку цих вчених, мають скорочувати, стискувати, концентрувати професійне знання про поняття і предмет, що дає змогу актуалізувати наукову діяльність, роблячи оптимальним процес спілкування, зберігання і передавання інформації.

І, нарешті, сучасний етап розвитку термінознавства характеризується тим,

що на перший план виходить когнітивна функція терміна. Когнітивна функція, як зазначають М. Володіна, С. Мішланова, В. Новодранова, визначає термін як результат тривалого процесу пізнання сутності предметів і явищ об'єктивної дійсності й внутрішнього життя людини, як вербалізацію спеціального концепту, який спочатку може бути не просто уявним об'єктом, але навіть виявом чуттєвого пізнання (Лейчик, 2006, с. 70).

Потрібно додати, що окремі групи термінів певних наук виконують також додаткові функції, які не є спільними для всіх термінів усіх терміносистем. Так, багато термінів природних, технічних і суспільних наук виконують класифікаційну функцію. Відомо, що терміни, які позначають однорідні об'єкти, можуть вишиковуватися в ланцюжки однакових або близьких за формальною структурою лексичних одиниць.

Окрім цього, частина термінів виконує також правову функцію. Передусім, вона властива власне правовим термінам, які зафіксовані в законодавчих актах та інших нормативних документах (Лейчик, 2006, с. 73). Далі, правову функцію мають терміни, які містяться в деяких патентних документах, де обсяг прав винахідника або автора наукового відкриття також фіксується в термінах – назви об'єктів винаходу або наукового відкриття (Лейчик, 2006, с. 73).

І, нарешті, слід зазначити, що групи епонімічних термінів у різних галузях знання, наприклад у медицині, музиці, політології, астрономії та ін., у складі яких є одиниці, які ведуть походження від власних назв, можуть виконувати меморіальну функцію, тобто увічнити в термінах прізвища авторів наукових відкриттів, технічних винаходів, прізвища діячів культури, мистецтва і т. ін. Однак, потрібно додати, що наявність меморіальної функції можна визнати безсумнівною відносно лише тієї частини термінів, яка є відомою не лише професіоналам, але й просто носіям загальнолітературної мови. До переважної більшості епонімічних термінів входять власні назви, які часто відомі лише спеціалістам у галузі історії відповідних сфер знання.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що термінам,

хоча і різною мірою, властиві такі основні спільні функції: номінативна, сигніфікативна, комунікативна, прагматична, евристична, когнітивна, компресійна і функція фіксації наукового поняття, однак, виявляються вони в термінології специфічно. Усі ці функції терміни виконують у спеціальній сфері (сфері професійної комунікації) або за спеціальних підстав (при необхідності позначити професійне поняття). Деякі групи термінів певних термінологічних систем виконують також класифікаційну, правову і меморіальну функції. Ці функції є побічними і виконуються не всіма термінами.

З погляду на функціональні особливості термінів, на думку С. Гриньова, їх можна класифікувати з урахуванням: 1) сфер їх використання, 2) регіонів використання, 3) міри загальноприйнятості, 4) ступеня вживаності, 5) міри нормативності (Гринев, 1993, с. 151).

Встановлення функціональних характеристик потребує дуже широкого дослідження двох сфер існування термінів і термінології: сфери функціонування термінів в певній галузі і сфери фіксації, а також визначення системи подібностей і розбіжностей цих двох сфер.

З урахуванням регіональної поширеності термінів, як вважає С. Гриньов, зазвичай виділяють інтернаціоналізми – однакові чи близькі за формою і тотожні за значенням терміни, які вживаються принаймні в трьох неблизьких споріднених мовах, і регіоналізми, які поширені в одному великому регіоні або в декількох суміжних країнах, які користуються однією національною мовою, а також місцеві спеціальні одиниці – терміни, які використовуються в невеликому ареалі, зазвичай в рамках місцевого діалекту чи говору (Гринев, 1993, с. 152).

З урахуванням міри загальноприйнятості спеціальних одиниць розрізняють загальноприйняті терміни, метадіалектні терміни (тобто терміни, які використовуються в межах однієї наукової школи) і ідіолектні терміни (тобто індивідуальні, авторські спеціальні одиниці) (Гринев, 1993, с. 152).

За ступенем поширеності в сфері функціонування зазвичай розрізняють поширені, малопоширені і okazіональні спеціальні одиниці.

З урахуванням міри нормативності (рекомендованості) розрізняють такі

основні типи спеціальних одиниць: 1) стандартизовані терміни, які містяться в офіційних термінологічних стандартах; 2) рекомендовані терміни, які подаються в збірниках рекомендованих термінів, що мають менш примусовий характер; 3) допустимі терміни, які наводяться в двох перших типах документів, як одиниці, що дозволяються до використання нарівні з основними термінами, 5) посилавальні терміни, які не рекомендовані довідковими словниками, 6) нерекондовані терміни, які наводяться в збірниках рекомендованих термінів як небажані, 7) недопустимі терміни, які заборонені до вживання термінологічними стандартами (Гринев, 1993, с. 153).

РОЗДІЛ 3. ЕПОНІМИ В ТЕРМІНОЛОГІЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

3.1. Епонім у термінології та його характеристики

Дослідження мовних характеристик епонімічних термінів, особливостей функціонування в науковій літературі, мовного статусу цих номінацій являє собою одну із найактуальніших проблем термінознавства. Цю проблему вивчали вчені різних країн: М. Дзюба, Б. Михайлишин, Р. Микульчик, М. Конопляник, О. Сабан (Україна), Г. Беженарь (Молдова), Дж. Менжик, Б. Нерадко-Іваницька (Польща), Ф. Попеску, Д. Соркару (Румунія), С. Танєва (Болгарія), Б. Капуццо (Італія), Ю. Вітворт, О. Войводт, Е. Маттесон (Велика Британія), В. Вахрамеева, Н. Новінська, О. Какзанова, В. Лейчик, О. Суперанська (Росія) та ін. Праці вищезгаданих лінгвістів і термінознавців присвячені різним аспектам вивчення епонімічних термінів: проблемі мотивованості, особливостям структури і семантики, функціям епонімічних термінів, позитивним і негативним якостям, оцінюванню епонімів і т. ін. (Павлова, 2023, с. 147).

Аналіз наукової літератури показує, що більшість досліджень на матеріалі різних національних мов присвячено вивченню епонімічних термінів медичної науки взагалі, і певних галузей медицини зокрема. І це цілком зрозуміло, тому що саме медична термінологія в будь-якій мові налічує найбільшу кількість епонімічних термінів – 9000 мовних одиниць (Павлова, 2023, с. 147).

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень епонімічних термінів у різних галузях науки і техніки (медицина, фізика, хімія, соціологія, спорт, авіація), вивчення проблеми функціонування епонімічних термінів у різних термінологіях англійської мови не можна вважати вичерпним (Павлова, 2023, с. 147). Майже зовсім не вивчені епонімічні терміни та їх особливості в деяких галузях знань: музика, астрономія, політологія і т. ін. Саме тому епонімічні терміни музики, політології та астрономії англійської мови відібрані нами як об'єкт дослідження.

Слід підкреслити, що для позначення епонімічних термінів у

термінознавстві досі немає універсального й загальноприйнятого найменування. Їх називають по-різному: фамільними термінами (В. Даниленко), іменними термінами (Г. Олександрова), ктематомімами, хрематонімами (В. Бондалєтов), ономасійними термінами (Л. Ткачова) і епонімами (М. Дзюба, Л. Морозова, Ю. Сложеникіна, Ф. Циткіна). На наш погляд, логічніше називати подібні одиниці епонімічними термінами, тобто термінами, у складі яких виступають уже відомі раніше або знову створені власні назви, використані у переносному значенні для передачі нових предметів у певній галузі знань.

Слід зазначити, що учені починають використовувати слово “епонім” як лінгвістичний термін (який позначає об’єкт, на який перейшла власна назва) в 60-80-х роках XX століття (Павлова, 2023, с. 147).

Розглянемо декілька дефініцій епонімів у сфері термінології.

Епоніми – це терміни, до складу яких входять прізвища відомих вчених, дослідників, першовідкривачів об’єктів, явищ, процесів.

Під епонімами, які функціонують у професійних мовах, зазвичай розуміють “лексичні одиниці, елементами структури яких виступають власні назви, які позначають авторів відповідних об’єктів, явищ, одиниць вимірювання або які надані на честь відомих діячів науки, культури” (Лейчик, 1982, с. 12).

Термін-епонім – це термін, який містить у своєму складі власну назву, що представлена антропонімом, топонімом чи міфонімом, або термін, утворений від власного імені безафіксним (за допомогою метонімічного переносу) або афіксальним способом (Какзанова, 2013, с. 62).

Як бачимо, за своїм змістовим наповненням всі представлені визначення епонімічних найменувань у царині термінознавства не суперечать одне одному, а доповнюють одне одного.

Спостереження за англомовною професійною науковою літературою в різних галузях науки і техніки показують, що епоніми функціонують у термінологіях більшості наук (Павлова, 2023, с. 147).

Епоніми зустрічаються у низці гуманітарних наук, що вивчають людину як суспільну істоту та все нею створене, а саме в таких галузях як:

літературознавство: *scroodge, Robinsonade, Burns stanza, Miltonic sonnet*;
психологія: *Freudianism, Frieling test, Hamilton rating scale for depression*;
музикознавство: *theremin, bandoneon, saxophone, sousaphone, Aeolian harp*;
спорт: *Diamidov turn, Voronin vault, Korbust flip, Barnes defence, JMS control*.

А також епоніми використовуються у ряді суспільних наук, що досліджують суспільство як систему в цілому, так і його частини, функції та елементи, зокрема в таких галузях як:

географія: *Barents Sea, the Strait of Magellan, Richtu magnitude scale*;
історія: *Pyrric victory, Jacobite rebellions, the Elizabethan era*;
соціологія: *Fordism, Marxist sociology, Spencer's industrial society*;
політологія: *maoism, Clintonism, Reaganomics, Jacksonian democracy*.

Крім того, епоніми функціонують у низці природничих наук, що вивчають явища навколишнього світу в живій та неживій природі, і в основному в таких галузях:

медицина: *Apgar score, Alzheimer disease, Parkinson disease*;
фізика: *volt, joule, dalton, Ohm's law, Bohr magneton, Hamiltonian function*;
хімія: *gallium, bakelite, curie, becquerel, Kelvin scale, Avogadro number*;
астрономія: *gal, Draper, Airy disk, Andromeda constellation, Fermi paradox*.

І, насамкінець, слід додати, що англomовні епоніми зустрічаються і в терміносистемах технічних наук, особливо у таких галузях:

архітектура: *mansard, Palladianism, Dionysiac architects, Palladian window*;
автомобілебудування: *Buick, Diesel engine, Wankel engine, Stirling engine*;
авіація: *Antonov A-13, Doppler radar, Venturi tube, Pitot tube, Laval nozzle*.

Отже, спостереження за англomовною спеціальною науково-технічною літературою підтверджують, що епоніми поширені в термінологіях різних галузей як науки, так і техніки.

Аналіз наукових праць, які висвітлюють епонімічні терміни як об'єкт дослідження, показує, що оцінки цього об'єкта є доволі різними, а іноді й діаметрально протилежними.

Для аналізу й оцінки епонімів, як правило, служить ряд оцінних

параметрів, які визначаються вимогами, що висуваються до термінів взагалі, і епонімічних термінів зокрема. До таких параметрів належать: мотивованість, системність, точність, однозначність, відсутність синонімії, стилістична нейтральність тощо (Павлова, 2023, с. 154-155).

Спочатку розглянемо погляди вчених, які негативно оцінюють епоніми, які функціонують в різних термінологіях різних національних мов.

Необхідно зазначити, що, у першу чергу, для термінознавства важливим є зв'язок терміна з науковим поняттям, а також ступінь відображення у терміні істотних ознак поняття, тобто мотивованість (Павлова, 2023, с. 155). Питання мотивованості епонімів залишається дискусійним. Так, В. Лейчик відносить терміни-епоніми до немотивованих, при цьому під мотивованістю терміна мається на увазі “пояснювальність значення терміна, з одного боку, значенням тієї лексичної одиниці, на базі якої він існує, а з іншого боку, поняттям у системі понять теорії, яка описує певну спеціальну галузь знання або діяльності” (Лейчик, 1994, с. 111).

До негативної ознаки епонімічних термінів належить незручність використання цих термінів при актуалізації комунікативної функції, що зумовлено в основному тим, що при введенні тих чи інших назв, у склад яких входить власна назва, необхідно обов'язкове посилання на біографічну довідку носія оніма (Кисель, Дубских, Ломакина, Босик, 2019).

Терміна-епонімам не вистачає наукової точності, тому їхнє використання може призводити до плутанини, непорозуміння і перешкоджати науковому спілкуванню у глобалізованому світі (Woywoldt, Matteson, 2007).

Терміни-епоніми можуть бути ненадійними і плутаними на прагматичному рівні. Вони можуть мати синоніми і бути омонімічними, тому що головні складові частини терміни-епоніма, тобто оніми, можуть бути названими на честь декількох осіб, які мають однакові прізвища, такі явища спостерігаються в медичній термінології різних національних мов (Capuzzo, 2008).

І, насамкінець, до негативних рис епонімів слід віднести складність

адекватного транскрибування і вимови деяких епонімів (Вахрамеева, 2003).

А тепер розглянемо думки і погляди лінгвістів, які позитивно оцінюють цей тип термінологічної номінації.

Позитивною ознакою епонімічних термінів учені вважають повну або часткову мотивованість цих термінів, причому під мотивацією термінів-епонімів, як показує аналіз, розуміють різні поняття (Павлова, 2023, с. 155). Так, на думку О. Какзанової, терміни-епоніми є асоціативними термінами, у яких мотивування виражається опосередковано, за допомогою різного роду асоціацій (Какзанова, 2010, с. 24). Н. Новінська також визнає епонімічні терміни семантично мотивованими, але пояснює, що існують різні форми мотивації цих епонімів: енциклопедичне значення антропоніма, факт включення конкретної номінативної одиниці в ряд термінів певної категорії понять і т. ін. (Новинская, 2013, с. 36). У свою чергу, Ю. Сложеникіна і В. Звягінцев прираховують терміни-епоніми до частково мотивованих з двох причин. По-перше, епонім містить вказівку на другорядну класифікаційну ознаку термінованого об'єкта (особа, яка має відношення до його створення, вивчення), а епоніми, як правило, з'являються не в результаті наукового узагальнення, а на основі емпіричної діяльності. І, по-друге, епонімічні терміни іноді можуть бути хибноорієнтованими (Сложеникина, Звягинцев, 2017, с. 31-32).

Іншою позитивною рисою епонімічних номінацій мовознавці вважають їхній інтернаціональний характер. Так, О. Вюстер ще в 30-х роках ХХ ст. зробив висновок, що найменування, до складу яких уходять власні назви "інтернаціонально зрозуміліші", ніж інші засоби передавання певної наукової інформації (Вюстер, 1935). Сучасні дослідники погоджуються з цією думкою, наприклад, М. Дзюба також вважає позитивною ознакою епонімічних термінів інтернаціональний характер, оскільки сучасний інтенсивний розвиток науки вимагає налагодження комунікації між фахівцями на міжнародному рівні (Дзюба, 2011).

Прихильники цього типу номінації впевнені в тому, що епоніми мають бути невід'ємною і закономірною частиною наукової літератури, тому що вони

являють собою єдиний спосіб увічнення вчених, які зробили важливі відкриття або вперше описали специфічні об'єкти, явища і процеси (Capuzzo, 2008). А також тому, що вони передають спадкоємність наукових знань, відображають історію науки, є знаками культурної пам'яті й виконують меморіальну функцію, тобто нагадують про внесок конкретних учених у розвиток науки (Павлова, 2023, с. 156).

Позитивною рисою епонімів визнають також тенденцію до короткості зовнішньої форми порівняно з їхніми еквівалентними кваліфікативними термінами (Вахрамеева, 2003; Дзюба, 2010; Whitworth, 2007).

Епонімічні терміни вважають повнозначними мовними одиницями з великим конотативним потенціалом, причому в структуру конотації епонімів входять оцінний, експресивний і культурний компоненти. При цьому історична і культурна екстралінгвістична інформація саме власної назви є підставою для виникнення нових епонімічних термінів і їхнього активного використання у мові для спеціальних цілей (Кисель, Дубских, Ломакина, Босик, 2019, с. 151).

І, насамкінець, слід зазначити, що власні назви є потенціальним, невичерпним джерелом найменування наукових термінів і номенклатурних знаків, тому що завдяки їм досягається конкретизація й уточнення загальних понять і положень (Суперанская, Подольская, Васильева, 2004, с. 114).

Вивчення наукової літератури, яка висвітлює різноманітні оцінки епонімів показало, що всі погляди на цей мовний об'єкт цілком слушні, науково обґрунтовані й відображають реальну картину утворення і функціонування епонімічних термінів у мовах для спеціальних цілей (Павлова, 2023, с. 157). Незважаючи на певні недоліки (відсутність мотивованості, наявність омонімії і синонімії, складність транскрибування і вимови, наукову неточність і необхідність біографічних довідок на номен), епоніми поширені в більшості термінологій різних національних мов. Тому вони безумовно мають позитивні ознаки: інтернаціональний характер, легкість номінації, яскраве культурно-історичне забарвлення, певний конотативний потенціал, тенденцію до стислості, наявність меморіальної функції тощо.

3.2. Епоніми в музичній терміносистемі англійської мови

Серед різноаспектних проблем сучасного термінознавства важливе місце посідає дослідження епонімічних найменувань – термінів, у складі яких наявні епоніми, тобто власні назви на позначення носіїв імені, від яких утворено спеціальні мовні одиниці.

Терміни-епоніми окремих галузей знань досліджені на матеріалах української (М. Присяжнюк, І. Томка, М. Дубяк, М. Дзюба, В. Кожан, Р. Калініна, В. Лисенко), польської (Л. Париляк), хорватської (М. Лончар, А. Островські), російської (О. Какзанова, Н. Новинська, М. Мосягіна, В. Рязанцев), англійської (Л. Запоточна, А. Шугаєв, М. Осадчук, Ю. Віт), німецької (А. Семисюк, М. Кожушко, О. Лобач, Б. Качан) та інших мов. Слід зазначити, що переважна більшість наукових праць присвячена дослідженню термінів-епонімів у галузі медицини, тому що використання епонімів саме в медичній термінології відбувається значно частіше, ніж в інших сферах знань.

Однак, незважаючи на певну кількість лінгвістичних досліджень термінів-епонімів, досі залишаються невирішеними питання про статус епонімічних найменувань у термінології, а також проблема прийняття і подальшого поширення чи відхилення термінів-епонімів і заміни їх найменуваннями, представленими загальними назвами. Крім того, досі не досліджено зіставний аспект у вивченні термінів-епонімів.

Зазначимо, що взагалі музичну термінологію вивчали багато дослідників на матеріалі різних мов. Так, на матеріалі української мови її аналізували С. Булик-Верхола, А. Д'яков, Т. Катиш, І. Самойлова та ін., а на матеріалі англійської мови її досліджували: А. Бондаренко, М. Бойчук, Л. Гладкоскок, Л. Грінченко, О. Павлова та ін.

Розглянемо спочатку визначення необхідних для нашого дослідження термінів: музика, музикознавство, музична термінологія.

Музика – це мистецтво, у якому дійсність відображається засобами звукових художніх образів (Юцевич, 2003, с. 163).

Музикознавство – це наука, що вивчає музику як особливу форму

художнього осягнення світу, її зв'язки з дійсністю та іншими галузями людської культури, а також закономірності та особливості музичного мистецтва, що визначають його специфічний характер (Юцевич, 2003, с. 164).

Музична термінологія – це терміносистема, ядро якої становлять музичні терміни, тобто слова та словосполучення, які співвідносяться з музичними поняттями, мають наукові визначення й вступають у системні відношення з іншими подібними одиницями мови, створюючи разом з ними особливу систему – термінологію (Булик-Верхола, 2003, с. 2).

Вивчення англомовної музичної терміносистеми свідчить, що епонімічні терміни посідають у ній досить помітне місце.

У нашому досліджуваному матеріалі вони налічують 110 мовних одиниць, які відібрано методом суцільної вибірки із відповідних англомовних глосаріїв музичної термінології (див. 1, 2, 3, 4, 5), наприклад: *sarrusophone* — сарюсофон (франц. *sarrusophone* від прізвища французького винахідника V. Sarrus і грец. *phone* – “звук”) – “духовий тростинний музичний інструмент”; *Wagner tuba* – Вагнерівська туба (від прізвища німецького композитора R. Wagner та італ./лат. *tuba* – “труба”) – “мідний духовий музичний інструмент, вперше введений у симфонічний оркестр Ріхардом Вагнером”; *Pan flute* – флейта Пана (лат. *flatus* – “вітер, подих” і від імені давньогрецького бога лісів і гаїв Пана – охоронця отар, захисника пастухів, мисливців, рибалок і бджолярів) – “старовинна багатоствольна флейта”; *Alberti basses* – альбертієві басы (італ. *basso* – “низький” і від прізвища італійського композитора *Domenico Alberti*) – “музичний прийом, що полягає в тому, що у фортепіанних п’єсах партія лівої руки викладається рівномірними рухами за звуками акордів, і названий на честь композитора, який його винайшов”; *Martenot waves* – хвилі Мартено (електричний музичний інструмент з клавіатурою фортепіанного типу, сконструйований французьким винахідником *Moris Martenot* у 1928 р.); *termenvox* – терменвокс (електричний музичний інструмент, винайдений російським інженером Л. Терменом у 1920 р.).

Дослідження структури англомовних епонімічних термінів в галузі

музики показало, що за структурою всі досліджувані епоніми поділяються на 2 класи: терміни-слова (*Bandoneon, Frippertonics, oramics, saxtuba, theremenist*) і терміни-словосполучення (*Brelian crescendo, Parsifal bell, Neapolitan chord, Picardy third, California jazz*).

Терміни-слова у нашому корпусі налічують 38 епонімічних термінів, що складає 34,5 %, а терміни-словосполучення – 72 епонімічні терміни, що, у свою чергу, становить 65,5 %.

Епонімічні терміни-слова у нашому матеріалі включають в себе такі структурні підкласи термінів: а) терміни-непохідні слова (*Calypso, Lipsi, savart, theremin*), б) терміни-похідні слова (*theremenist, oramics, tarantella, malaguena*) і в) терміни-складні слова (*Heckelphone, sousaphone, saxophone, Schrammelmusik*).

Епонімічні терміни-словосполучення нашого корпусу включають в себе двокомпонентні (*Guidonian hand, Hendrix riff, Hammond organ, Prometheus chord*), трикомпонентні (*Tadd Dameron turnaround, Guido music notation, Stradella bass system*) і чотирикомпонентні терміни-словосполучення (*Ptolemy's intense diatonic scale*).

Епонімічні терміни-непохідні слова утворені в англomовній музичній терміносистемі семантичним способом термінотворення, а саме за допомогою метонімічного переносу власної назви на загальне поняття, наприклад: *gavotte, bayan, Lipsi, Calipso, theremin, savart, Zarzuela* та ін. Ця підгрупа епонімічних термінів містить 10 одиниць, що складає 9,1 %.

Епонімічні терміни-похідні слова в основному запозичені з інших національних мов (іспанська, італійська, польська, українська), наприклад: *Bandoneon, malaguena, tarantella, bergamasca, siciliana, krakowiak, mazurka, oramics, Kolomyika* та ін. До цієї підгрупи досліджуваних термінів належать 15 епонімічних термінів, що становить 13,6 %.

Епонімічні терміни-складні слова в музичній терміносистемі англійської мови утворені способом словоскладання, і, в основному, за такими словотвірними моделями:

1) R + R: *sousaphone, saxtuba, Heckelphone, Schrammelmusik* (8 од.);

2) R + I + R: *saxophone, saxotromba, sarrusophone, marxophone* (4 од.);

3) R fr + R fr: *Orpharion* (*Orpheus* + *Arion* > *Orpharion*) (1 од.).

До цієї структурної підгрупи епонімів належать 13 термінологічних одиниць, що складає 11,8 %.

Епонімічні терміни-словосполучення в англомовній музичній термінології утворюються за допомогою синтаксичного термінотворення, яке являє собою утворення стійких словосполучень термінологічного характеру. Зазвичай вони утворюються в англійській музичній термінології за такими синтаксичними моделями:

1) N prop + N com: *Bartok pizzicato, Brahms guitar, Heckel contrabassoon, Mozart effect, Prometheus scale, Peking opera, Verdi scale* (45 од.);

2) A prop + N com: *Aeolian harp, Aeolian mode, Ambrosian chant, Breilian crescendo, Gregorian chant, Korsakovian scale, Neapolitan chord* (15 од.);

3) N prop's + N com: *Pachelbel's progression, Prokofiev's dominant* (3 од.);

3) N prop + N com + N com: *Compton cinema organ, Guido music notation, Sibelius notation programme, Stradella bass system* (7 од.);

4) N prop + N prop + N com: *Tadd Dameron turnabout* (1 од.);

5) N prop's + A com + A com + N com: *Ptolemy's intense diatonic scale* (1 од.).

Всі епонімічні терміни-словосполучення є ядерними регресивними субстантивними словосполученнями з підрядним зв'язком.

До структурної групи епонімічних термінів-словосполучень належать 72 одиниці, тобто 65,5 %, з яких 63 – це двокомпонентні терміни-словосполучення, що становить 57,3 %, а трикомпонентні та чотирикомпонентні налічують 9 одиниць, що складає 8,2 %.

Отже, як показують спостереження, в музичній терміносистемі англійської мови власні назви можуть уживатися:

а) як самостійні номінативні одиниці, [наприклад: *calypso* – каліпсо (ісп. *Calypso* – ім'я однієї з німф у грецькій міфології) – “парний бальний танець”];

б) як терміноелементи в складі епонімічних термінів-лексем, [наприклад:

saxtromba – саксотромба (франц. *saxtromba* – від імені бельгійського майстра *Adolphe Sax* і італ. *tromba* – труба) – “родина духових музичних інструментів, названа на честь винахідника”];

в) як терміноелементи в складі епонімічних двокомпонентних, трикомпонентних і чотирикомпонентних термінів-словосполучень [наприклад: *Gregorian chant* – григоріанський хорал (від імені Папи Григорія I Великого) – “одноголосний церковний спів, упорядкований і приведений у систему Папою Григорієм I Великим”; *Koechel catalogue* – покажчик Кьохеля (нім. *Köchel* – прізвище австрійського ботаніка, мінералога і музикознавця) – хронологічно-тематичний покажчик творів В.А. Моцарта, складений Людвігом Кьохелем].

Епоніми, як потенційне джерело формування номінативно значущих термінів, поповнюють запас мовних засобів, не знижуючи можливості “фіксувати, зберігати і передавати науково-технічну інформацію” (Новинская 1989, с. 1).

Типологія епонімічних термінів досить різноманітна. Складовими цих термінів можуть бути й історичні імена старовини (*Pythagorean mode* – Піфагорів стрій) та імена близьких епох (*Bach trumpet* – труба Баха), і сучасні нам імена (*Wagner tuba* – Вагнерівська труба), що виконують виключно меморіальну функцію.

Спостереження над мовним матеріалом показали, що в основу епонімічних термінів в музичній термінології англійської мови покладені чисельні антропоніми (власні імена, прізвища людей) і топоніми (географічні назви), не чисельні теоніми (імена Богів) і міфоніми (власні назви об’єктів або суб’єктів, що фігурують у міфах), наприклад:

1) прізвища винахідників і конструкторів: *Band, Beloborodov, Chapman, Gittler, Hammond, Martenot, Sarrus, Sax, Stradivarius, Termen*;

2) прізвища композиторів і музикознавців: *Alberti, Bach, Bartock, Brahms, Bruckner, Guido, Koechel, Landini, Mozart, Oram, Palestrina, Pachelbel, Pantaleon, Prokofiev, Sibelius, Sousa, Stradella, Rimsky-Korsakov, Verdi, Wagner*;

3) імена церковних діячів: *Ambrose, Gregory*;

4) імена давньогрецьких богів, німф і героїв: *Aeolus, Calypso, Pan, Syrinx*;

5) імена персонажів відомих опер: *Aida, Chernomor, Parsifal, Tristan*.

6) назви країн, американських штатів, островів, міст: *Hungary, Portugal; California, Hawaii; Sicily; Bergamo, Boston, Charleston, Havana, Kansas city, Krakow, Malaga, New Orleans, Padua, Peking, Taranto*.

Вивчення семантичних характеристик англійських епонімічних термінів музики показало, що ці терміни є однозначними, про що свідчить наявність одного значення у цих термінах, яке зафіксовано у відповідних словниках.

Спостереження за науковою літературою в галузі музикознавства показує, що в цій сфері знання функціонують синоніми з-поміж епонімічних термінів.

Як показав проведений аналіз, в англійській музичній терміносистемі трапляються такі групи/ряди термінів-синонімів:

1) синонімічна відповідність “однослівний епонім/епоніми – однослівний кваліфікативний термін”, наприклад: *theremin = thereminvox = aetherphone* (1 од.);

2) синонімічна відповідність “однослівний епонім (або два, три) – двослівний епонім”, наприклад: *Charleston = Charleston dance, Calypso = Calypso music, Livenka = Livenskaya garmoshka, Panflute = panpipes = Syrinx = Pandean pipe* (4 од.);

3) синонімічна відповідність “однослівний епонім – двослівний кваліфікативний термін”, наприклад: *bayan = buttoned accordeon* (1 од.);

4) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – однослівний кваліфікативний термін”, наприклад: *Brahms guitar = cello-guitar, Hawaiian guitar = ukulele, Jenny ondioline = ondioline, Wagner tuba = tenor-tuba* (4 од.);

5) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – кваліфікативний двослівний термін/терміни”, наприклад: *Aeolian harp = wind harp, Verdi scale = enigmatic scale, Chernomor scale = wholetone scale, Dixieland jazz = hot jazz = traditional jazz, Prometheus chord = mystic chord* (5 од.);

6) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін –

кваліфікативний трислівний термін”, наприклад: *California jazz = west coast jazz*, *Ptolemy sequence = syntonous diatonic scale* (2 од.);

7) синонімічна відповідність “двослівний епонім – двослівний епонім (з іншим опорним словом)”, наприклад: *Picardy third = Picardy cadence*, *Korsakovian scale = Rimsky-Rorsakov scale = Rimsky-Korsakov mode* (3 од.);

8) синонімічна відповідність “двослівний епонімічний термін – трислівний епонімічний термін”, наприклад: *Pachelbel' s progression = Pachelbel' s chord progression* (1 од.);

9) синонімічна відповідність “трислівний епонім – трислівний епонім (з іншою власною назвою)”, наприклад: *Hungarian minor scale = Gypsy minor scale* (1 од.).

Група 1 вищезазначених синонімів належить до лексичних, а групи 5-9 – до синтаксичних синонімів.

Отже, як показав аналіз, у нашому матеріалі 22 епонімічні терміни можуть створювати синонімічні пари та ряди, що складає 20 % всього досліджуваного корпусу одиниць.

Аналіз свідчить про те, що терміни-епоніми мають інше, відмінне від класифікаційного терміна-синоніма мотивування, інші мовні ознаки, які зберігають абсолютно тотожну семантику в їхніх лексичних або синтаксичних синонімах.

На нашу думку, тематична класифікація вивчених епонімічних термінів музичної сфери може мати такий вигляд:

1. Музичні інструменти: *Aeolian harp, Aida trumpet, bandoneon, Chapman stick, Marxophone, Orpheon, pantaleon, Parsifal bell, saxophone, sarrusophone, saxotromba, sousaphone, theremin cello* та ін.;

2. Танцювальні жанри: *bergamasca, Boston waltz, Charleston dance, gavotte, habanera, krakowiak, Lipsi, malaguena, mazurka, moresca, pavane, siciliana, tarantella, zarzuela, baroque zarzuela, romantic zarzuela*;

3. Вокальні жанри: *Gregorian chant, Ambrosian chant*;

4. Музична фонетика: *Pythagorean mode, Hendrix chord, Neapolitan chord*,

Tristan chord;

5. Музична морфологія: *Bruckner rhythm, Chernomor scale, Hungarian minor scale, Korsakovian scale, Prometheus scale, Verdi scale*;

6. Нотна графіка: *Guido music notation, Sibelius notation system*;

7. Інші музичні поняття: *Mozart effect, Alberti basses, Prokofiev's dominant, Bartock pizzicato, Guidonian hand, savart, Brelian crescendo* та ін.

Важливою характеристикою досліджуваних епонімічних термінів є їхні функції та функціональні характеристики.

Музичному епонімічному термінові, хоча і неоднаковою мірою, притаманні всі основні функції наукових термінів взагалі: номінативна, сигніфікативна, комунікативна, прагматична, евристична і когнітивна, а також одна додаткова функція, яка стосується саме епонімічних термінів, – це меморіальна функція. Слід зазначити, що комунікативна функція англомовного епонімічного терміна в галузі музикознавства, на нашу думку, реалізується в сфері наукової комунікації (діяльність у різних напрямках музикознавства), навчальної комунікації (робота з підготовки музикантів, композиторів, співаків) і практичної комунікації (практична діяльність музичних асоціацій, товариств, спілок, редакцій та інших установ).

Взагалі англійські музичні терміни існують у двох основних сферах: сфері фіксації (тобто в термінологічних словниках, зошитах перекладачів, термінологічних глосаріях, термінологічних базах і банках даних) і в сфері функціонування (в науковій, публіцистичній, художній і рекламній літературі). Основною сферою функціонування термінів є, безумовно, власне наукова, науково-популярна, наукова-навчальна, або науково-практична, література, де терміни використовуються в їх прямому значенні. Щодо вживання музичних термінів у публіцистичних, художніх і рекламних текстах, то тут терміни можуть вживатися в прямому і переносному значенні.

2.3. Епоніми в політологічній терміносистемі англійської мови

Взагалі дослідженню суспільно-політичної лексики і термінології присвячено доволі багато праць, так, на матеріалі української мови цю лексику

досліджували: Л. Туровська, Я. Снісаренко, І. Холявко, Ю. Зацний та ін. На матеріалі англійської мови її вивчали С. Маник, О. Казакова, О. Дмитрієва, Н. Гейко та ін. Комплексному і детальному вивченню саме епонімічних термінів у царині політологічної науки присвячене дослідження О. Павлової “Епоніми як метаоцінні номінації” (Павлова, 2023).

Розглянемо основні структурні, семантичні і функціональні особливості епонімів англійської терміносистеми політології.

Політологія – це соціальна наука, яка вивчає політичне життя суспільства в його різноманітних виявах, заглиблюючись у таємниці політики і влади, закономірності діяльності політичної еліти, партій лідерів, соціальних верств і народних мас.

Наш корпус досліджуваних англійських одиниць політології налічує 105 епонімічних термінів, які відібрані методом суцільної вибірки із словника політологічної лексики і глосарія епонімічних термінів (див. 6, 7).

За структурою всі досліджувані терміни поділяються на 2 класи: терміни-слова (непохідні, афіксальні, складні) і терміни-словосполучення (двокомпонентні і трикомпонентні).

Епонімічні терміни-слова у нашому мовному матеріалі є найчисленнішою групою, яка включає 75 мовних одиниць, що складає 71,4 % всього корпусу політологічних термінів, наприклад: *Albion*, *Arabism*, *Castroism*, *chauvinist*, *Keinesianism*, *Clintonomics* та ін.

Епонімічні терміни-словосполучення налічують 30 одиниць, що становить 28,6 % всього мовного матеріалу, наприклад: *Monroe doctrine*, *Hutton enquiry*, *Gandhian socialism*, *Schengen agreement* і т. ін.

До непохідних епонімів політології належать: *Albion*, *guillotine*, *Hansard*, *quisling* (всього 4 терміни). Розглянемо смисл цих термінів: *Albion* (старовинна назва острова Великобританії стала назвою країни), *quisling* (прізвище норвезького колаборанта з нацистами, Відкуна Квіслінга, стало загальною назвою для позначення людини, яка підтримує ворогів своєї власної країни), *guillotine* (назва пристрою, який раніше використовувався для відтинання

голови при здійсненні смертної кари у Франції. Винахід гільйотини помилково приписують Жозефу Гільотену, який лише запропонував її використання. Однак саме його прізвище було використано для назви цього пристрою. Набагато пізніше ця назва *guillotine* стало терміном, який позначає пропозицію у Палаті Громад припинити дебати щодо того, чи буде прийнятий законопроект у погоджений час), *Hansard* (прізвище Люка Хансарда, англійського друкаря, який першим надрукував звіти всього, що було сказано і зроблено в Палаті громад і Палаті лордів, ця власна назва стала загальною стало назвою для цих звітів).

Непохідні англійські терміни політології утворені семантичним способом термінотворення, тобто за допомогою метонімічного переносу.

До афіксальних епонімів політології належать: *Baathism*, *Blairism*, *chauvinism*, *Gaullism*, *Marxism*, *Marxist*, *Maoist*, *zionist* і т. ін. (всього 61 термін).

Словотвірний аналіз похідних епонімів свідчить, що всі вони утворюються додаванням суфіксів *-ism*, *-ist*, *-ite* до твірної основи, яка представлена власною назвою, наприклад: *Blairism* (зовнішня політика і стиль управління економікою і соціальною сферою британського уряду під керівництвом Тоні Блера в 1997-2007 роках), *Gaullism* (французька політична ідеологія, заснована на ідеях і діях генерала де Голля, лідера Франції після Другої Світової війни), *Maoism* (ідеологічна течія в Комуністичній партії Китаю, назва якої походить від імені голови ЦК Компартії Китаю Мао Цзедун), *Kemalism* (офіційна ідеологія Республіки Турції, яка була висунута Мустафою Кемалем Ататюрком), *zionist* (*Zion* – назва пагорба в Єрусалимі, від цієї назви утворився термін *zionist* – прибічник єврейського націоналізму), *Trotskyite* (прихильник ідейно-політичної течії в марксизмі, яка виникла в 1903 році і названа іменем її головного теоретика Льва Давидовича Троцького, російського революціонера) і т. ін.

Похідні англійські терміни політології утворені афіксальним способом термінотворення за такими продуктивними словотвірними моделями:

- 1) *R + suf*: *Husakism*, *Castroism*, *Francoism*, *Fabianism*, *Guevarism*,

Gandhism, Erdoganism, Kemalism, chauvinist, Brownite (56 од.);

2) *R + suf + suf: Keinesianism, Kremlinologist, Machiavellianism, Balkanization, Europeanism* (5 од.).

Отже, як свідчить аналіз, за допомогою суфіксу *-ism* утворюються іменники на позначення політичного руху, революційної теорії, політичної філософії, економічної філософії, економічної політики, політичної доктрини, партійної ідеології, політичного режиму, політичної ідеології і т. ін. (Павлова, 2023, с. 150). У ролі власних назв виступають прізвища відомих політичних діячів, революціонерів, ідеологів, лідерів держав тощо. За допомогою суфіксів *-ist, -ite* утворюються іменники на позначення прихильників певних політичних теорій, доктрин, режимів, ідеологій, філософії і т. ін. (Павлова, 2023, с. 150-151).

До епонімічних термінів-складних слів політології належать: *Marxism-Leninism, Obamacare, Gerrymandering, Obamanomics, Reaganomics, Clintonomics, Nixonomics, Abenomics, Butskellism, Blatcherism* (всього 10 одиниць).

Слід зазначити, що епонімічні складні терміни утворені за допомогою осново- і словоскладання як способу термінотворення, який у нашому матеріалі поділяється на такі 3 підтипи:

а) складання повних слів або основ, наприклад: *Marxism-Leninism* > *Marxism* (комуністичні ідеї Карла Маркса, німецького філософа) + *Leninism* (комуністичні ідеї, висунуті російським послідовником Маркса, Володимиром Леніним, який керував Росією після революції 1917 року), *Obamacare* > *Obama* (прізвище американського політика, 44 президента США) + *care (the Affordable Care* – реформа охорони здоров'я та захисту пацієнтів у США), *gerrymandering* “виборча географія” (маніпулювання межами виборчих округів задля політичної вигоди, назване на честь американського політика *Elbridge Gerry*) > *gerry + mandering* (3 од.);

б) складання повного слова з частиною іншого слова, наприклад: *Obamanomics* (економічна політика адміністрації Барака Обами в США) > *Obama + economics, Abenomics* (економічна політика, що проводиться урядом

прем'єр міністра Японії Сіндзо Абе, починаючи з 2012 року) > *Abe + economics*, аналогічні приклади: *Reaganomics* > *Reagan + economics*, *Clintonomics* > *Clinton + economics*, *Nixonomics* > *Nixon + economics* (5 од.);

в) складанням частин двох слів з додаванням суфіксу *-ism*: *Butskellism* (порівняно схожа політика Консервативної і Лейбористської партій у Великій Британії в 1950-х роках, коли *Richard Austin Butler* і *Hugh Gaitskell* були канцлерами двох партій у владі) > *Butler + Gaitskell + -ism*; *Blatcherism* (the term has been used to refer to the thesis that a policy model of Margaret Thatcher government, distinct from one-nation conservatism, was resurrected when Tony Blair came to power) > *Blair + Thatcher + -ism* (2 од.).

Отже, основні словотвірні моделі епонімічних складних термінів відповідно такі: 1) *N + N*, 2) *R + R fr*, 3) *R fr + R fr + Suf*.

До епонімічних термінів-словосполучень політології належать двокомпонентні мовні одиниці: *Townshend acts*, *Maastricht Treaty*, *Hansard reporter* (всього 28 одиниць) і трикомпонентні терміни: *John Birch Society*, *Pim Fortyun List* (всього 2 одиниці). Розглянемо смисл цих термінів: *Townshend acts* (these were a series British acts of Parliament passed between 1767 and 1768 introducing a series of taxes and regulations to fund administration of the British Colonies in America. They are named after the Chancellor of the Exchequer, Charles Townshend, who proposed the program), *Maastricht Treaty* (the treaty of the 1-st November 1993 by which the member states of the European Community established the European Union, it is named after the town in the Netherlands), *Jim Birch Society* (a right-wing political organization formed in the USA to fight communism, it was named after John Morrison Birch, a captain), *Hansard reporter* (one of the people who take notes of the debates in Parliament to be printed in Hansard), *Pim Fortyun List* (it was a Dutch right-wing populist and nationalist party founded in 2002 by Pim Fortyun).

Епонімічні терміни-словосполучення утворюються в нашому мовному матеріалі за допомогою синтаксичного термінотворення за такими продуктивними моделями:

N prop + N com: *Nolan committee, Geneva Convention, Geneva Protocol, Brezhnev doctrine, Hutton inquiry, Benes decrees, Kennedy doctrine, Sherman statement, Dayton accords, Monroe doctrine, Schengen agreement* (15 од.);

Adj + N com (де ад'єктивний компонент виражено морфологічним похідним оніма): *Gandhian socialism, Gandhian economics, Gladstonian liberalism, Jacksonian democracy, Jeffersonian democracy* (5 од.);

Малопродуктивними моделями у нашому мовному матеріалі є такі:

(N prop)'s + N com (де онім використовується у присвійному відмінку): *Husak's children, Okishio's theorem, Lloyd's register* (3 од.);

N prop + N prop: *Jim Crow, Dorothy Dix* (3 од.);

N + (prep) + N prop: *Treaty of Rome, Treaty of Paris* (2 од.);

N prop + N prop + N com: *John Birch Society, Pim Fortyn List* (2 од.).

Як показують спостереження за мовним термінологічним матеріалом, за семантичної структурою всі досліджувані епонімічні терміни є однозначними.

Однією із властивостей аналізованих термінів-епонімів є синонімія. Синонімію у термінології описують як співвідношення між позначеннями, які передають те саме поняття у одній фаховій мові. У досліджуваній термінології політології функціонують абсолютні синоніми, як і взагалі в наукових термінологіях. Повні або абсолютні синоніми – це синоніми, повністю рівнозначні і загалом тотожні за вживанням (Павлова, 2023, с. 152-153).

У нашому матеріалі функціонують синонімічні пари/ряди, які зафіксовані й в словнику: *Dayton accords, Dayton peace agreement; Keynesianism, Keynesian economics* і т. ін. (усього 15 синонімічних пар/рядів, тобто 14 % усього корпусу досліджуваних термінів).

Аналіз показує, що синонімічні пари/ряди мають такі зразки:

1) синонімічна відповідність “епонімічний термін – кваліфікативний термін”: *Peronism = justicialism (justice + socialism)* (1 од.);

2) синонімічна відповідність “епонімічний похідний термін – епонімічний похідний термін (але з різною кількістю морфем у складі терміна)”: *Machiavellism = Machiavellianism* (1 од.).

3) синонімічна відповідність “епонімічний термін-слово – епонімічний термін-слово”: *Erdoganism* = *Tayyipism* (ім’я турецького президента – *Recep Tayyip Erdogan*), *Kemalism* = *Ataturkism* (ім’я колишнього президента Турції – *Mustafa Kemal Ataturk*), хоча в обох випадках ці власні назви називають одну й ту саму людину; *Kremlinologist* = *Kremlin-watcher* (3 од.);

4) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – епонімічний двослівний термін (або ряд термінів)”: *Sherman statement* = *Shermanesque statement* = *Cherman speech* = *the full Sherman*; *Townshend acts* = *Townshend duties* (2 од.);

5) синонімічна відповідність “епонімічний термін-слово – епонімічний термін-словосполучення”: *Keynesianism* = *Keynesian economics*; *Poujadism* = *Poujadist movement*; *Sandinismo* = *Sandinista ideology*; *Dengism* = *Deng Xiaoping theory*; *Kadarism* = *Hungarian thaw* (5 од.);

6) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – епонімічний трислівний термін”: *Dayton accords* = *Dayton peace agreement*; *Lloyd’s Register* = *Lloyd’s register of shipping*; *Maastricht treaty* = *Treaty of Maastricht* = *Treaty of European Union* (3 од.).

Перший, другий і третій зразки належать до лексичних, а четвертий, п’ятий і шостий – до синтаксичних синонімів з-поміж епонімічних термінів у політологічній термінології англійської мови.

Вивчення значень, дефініцій епонімічних термінів та їх зв’язків з поняттями дало змогу розробити тематичну класифікацію, яка може мати такий вигляд:

1. політичні, філософські й соціальні доктрини: *Colbertism* (економічна й політична доктрина, яка була створена Жаном-Батистом Кольбером, економістом і державним діячем XVII століття у Франції), *Gladstonian liberalism* (політична доктрина, яка була названа на честь Уільма Гладстона, британського Вікторіанського прем’єр-міністра), *Kennedy doctrine*, *Brezhnev doctrine*, *Marxism*, *Leninism*, *Stalinism*, *Trotskyism*, *Maoism*, *Blanquism*, *Castroism*, *Gandhism*, *Georgism* та ін.;

2. соціально-політичні організації та рухи: *Fabian Society* (політична організація англійських інтелектуалів, що мала на меті досягнути соціалізму за допомогою поступових мирних реформ, без революційної класової боротьби. Організатори “Товариства Фабіана” назвали його на ім’я римського полководця Фабія Максима Кунктаторі, відомого вичікувальною, повільною тактикою в боротьбі з Ганнібалом), *Kirchnerism (an Argentine political movement based on populist ideas formed by Nestor Kirchner, President of Argentine)*, *Zapatismo (the armed movement identified with the ideas of Emiliano Zapato, leader of the Mexican revolution in 1911)*, *John Birch Society*, *Peronism*, *Machnovism* і т. ін.;

3. політичні й економіко-політичні ідеології: *Metaxism* (авторитарна націоналістична ідеологія грецького диктатора Іоанніса Метаксаса, який був прем’єр-міністром Греції у 1926-1941 роках), *Husakism* (ідеологія нормалізації і федералізму, яка названа на честь чехословацького лідера Густава Гусака в 1969-1989 роках), *Dengism*, *Craxism*, *Gaitskellism*, *Fortuynism* та ін.;

4. політичні режими: *Kadarism* (назва політичного режиму в Угорській Народній Республіці в 1960-1989 роки, яка пов’язана з ім’ям першого секретаря Угорської соціалістичної робітничої партії Яноша Кадара), *Francoism* (фашистський режим Франціско Франко в Іспанії в 1939-1975 роках), *Hitlerism (a totalitarian dictatorship with racism and antisemitism as central ideological features of the regime in Germany known as the Third Reich in 1933-1945)* і т. ін.;

5. політика урядів і партій: *Blairism* (політична ідеологія колишнього лідера Лейбористської партії і прем’єр-міністра Великої Британії Тоні Блера, який покинув обидві посади в 2007 році), *Dilalism (the Yugoslav communist politics of the influence of Yugoslav communist Milovan Dilas)*, *Faragism*, *Gaullism*, *Thatcherism* та ін.;

6. політичні договори, угоди, протоколи тощо: *Dayton accords* (мирний договір між Сербією, Хорватією та Боснією і Герцеговиною про завершення Боснійської війни, підписаний у листопаді 1995 року в Дейтоні, штат Огайо, США), *Geneva protocol (the international agreement to limit the use of chemical and biological weapons in 1977, 2005)*, *Geneva convention*, *Schengen agreement*,

Maastricht treaty, Treaty of Rome, Treaty of Paris.

Щодо функцій англійських епонімічних термінів політології, то ним властиві такі термінологічні функції: номінативна, сигніфікативна, комунікативна, прагматична, евристична, когнітивна і меморіальна. Комунікативна функція цих термінів, на нашу думку, реалізується в сфері наукової комунікації (діяльність у різних напрямках політології), навчальної комунікації (робота з підготовки кваліфікованих фахівців в сфері політичних технологій, політичного консалтінгу, публічного управління та адміністрування) і практичної комунікації (практична діяльність соціально-політичних організацій, рухів і партій). Взагалі політологічні терміни англійської мови існують у двох головних сферах: сфері фіксації й сфері функціонування (наукова, публіцистична, художня література).

3.4. Епоніми і номени в англійській астрономічній лексиці

Взагалі дослідженню астрономічної термінології присвячені декілька досліджень на матеріалі різних національних мов. Так, на матеріалі української мови цю термінологію вивчали: О. Андрусишин, О. Богуш, І. Крячко, Н. Місник, Г. Наєнко, І. Процик, А. Соломахін, Л. Тягло та ін., а на англійському матеріалі: Х. Зуєва, О. Шиленко, О. Янишин, О. Шиленко та ін. Окремо епонімічним термінам у царині астрономії, наскільки нам відомо, не присвячено жодного дослідження.

Вивчення англійської наукової літератури в галузі астрономії показало, що в наукових текстах поруч з термінами-загальними назвами (*galaxy, star, comet, artificial satellite, astronomical body, binary star, celestial mechanics*), функціонують також інші спеціальні лексичні одиниці: епонімічні терміни (*Kuiper belt, Hawking radiation, Hubble space telescope, small Magellanic cloud*) і номени (*Draper, Malin, Mercury, Florence, Apollo, Amor, Brucia, Yalta, Ukraina, Kerch, Sumiana, Simferopol, Alma, Kimmeria*).

Корпус вивчаємих мовних одиниць в галузі астрономії на матеріалі сучасної англійської мови складає 140 епонімів і номенів, що відібрані методом суцільної вибірки із відповідних глосаріїв (див. 8, 9, 10).

Розглянемо дефініції основних понять, які вивчаються у нашій роботі.

Астрономія – наука про Всесвіт, що вивчає розміщення, рух, будову, походження і розвиток небісних тіл, а також створених ними систем. Основним об'єктом дослідження в астрономії є небісні тіла – всі природні об'єкти, які є в космосі (комети, планети, метеорити, астероїди, зірки тощо).

Астрономічна спеціальна лексика – це сукупність термінів (у тому числі термінів-епонімів), номенів, професіоналізмів, терміно-символів, космонімів та інших гібридних одиниць (Соломахін, 2015, с. 28).

Астрономічні терміни – це ті терміни, якими послуговується астрономія як спостережна наука для опису та класифікації Всесвіту й основних властивостей небесних об'єктів (Павлова, Кондратюк, 2023, с. 35).

Щодо вивчення номенів, можна зазначити, що досі немає несуперечливої дефініції й назви на позначення терміна “номен”, не схарактеризовані класифікаційні ознаки номенів, не визначено їхній мовний статус тощо.

Номен – це специфічна лексична одиниця, яка утворена від власної назви за допомогою метонімічного переносу і яка називає конкретні об'єкти. Номену взагалі приписують такі ознаки: 1) важливість таких мовних одиниць у практичному аспекті; 2) функція етикетування, номінування реальних об'єктів; 3) відображення суб'єктивності сприйняття світу вченими-практиками; 4) позначення номенами конкретних, одиночних понять (Павлова, Кондратюк, 2023, с. 35).

В. Лейчик характеризує номен такими тезами: 1) “номенклатурним ім'ям може бути виражене не будь-яке поняття, а тільки те, що входить у систему певного роду; 2) існування одиночного знака неможливо, бо номенклатурна одиниця є членом тільки системи – номенклатури; 3) номенклатурні знаки, як і терміни, генетично можуть бути власними назвами” (Лейчик, 1974, с. 24).

Номенклатурою називаємо систему позначень класів предметів, що входять в один однорідний ряд, на основі свідомо відібраних зовнішніх ознак цих предметів (Лейчик, 1974, с. 24). Можна стверджувати, що номенклатура – це сукупність номенів певної галузі науки. Слід підкреслити, що система

номенів не замкнута і не так строго організована, як система термінів. До неї можна додати або вивести з неї окремі номени і цілі блоки, не змінюючи систему в цілому (Павлова, Кондратюк, 2023, с. 35).

Проведене дослідження показало, що англійські терміни-епоніми і номени є повноправними членами спеціальної лексики в галузі астрономії. І якщо терміни-загальні назви і терміни-епоніми позначають абстрактні, узагальнені поняття, то номени астрономічної галузі позначають конкретні й одиничні поняття цієї галузі знань. Крім того, в основі епонімічних термінів і номенів лежать власні назви (Павлова, Кондратюк, 2023, с. 36).

Кількісний аналіз свідчить, що у нашому мовному матеріалі терміни-епоніми налічують 76 лексичних одиниць, тобто 54,3 %, а номени нараховують 64 лексичні одиниці, тобто 45,7 % всього корпусу досліджуваних одиниць.

З точки зору структурної організації всі досліджувані англomовні астрономічні терміни-епоніми можна розділити на 2 групи: терміни-слова (*langley, newton, galileo, jansky*) і терміни-словосполучення (*Lagrange point, Miyamori valley, Fulton gap, large Magellanic cloud*).

Епонімічні терміни-слова у нашому досліджуваному матеріалі налічують 4 мовні одиниці. Всі вони утворені для позначення одиниць вимірювання: *langley* (*a measurement of solar radiation*) названа ім'ям американського астрофізика Семюеля Ленглі (*Langley*), *newton* (*a unit of force*) названа на честь англійського фізика Ісаака Ньютона (*Newton*), *galileo* (*unit of acceleration typically used in precision gravimetry*) названа ім'ям італійського фізика Галілео Галілея (*Galilei*), *jansky* (*a unit of flux density*) названа на честь американського астронома Карла Янського (*Jansky*).

Найбільша частина термінів-епонімів представлена термінами-словосполученнями (72 одиниці). Такий тип термінів, як правило, включає в себе опорний структурний елемент, який виражено загальною назвою, і онім (власну назву). У ролі загальних компонентів використовується достатньо велика група терміноелементів, з-поміж яких найчастотнішими є такі: *law, object, phenomenon, system, point, parameter, sphere, diagram, limit, ring, cloud,*

belt, void, valley, telescope, disk, comet, star, galaxy, gap, beads, wreath (Павлова, Кондратюк, 2023, с. 36).

Англійські епонімічні терміни-словосполучення у нашому мовному матеріалі поділяються на двокомпонентні, трикомпонентні, чотирикомпонентні терміни-словосполучення, не рахуючи службові частини мови. Слід зазначити, що двокомпонентні одиниці є найчисленнішою термінологічною групою.

З граматико-структурної точки зору епонімічні терміни-словосполучення в межах англomовної астрономічної термінології утворюються за такими синтаксичними моделями:

а) двокомпонентні терміни-словосполучення (50 од.):

N prop + N com: *Airy disk, Copernicus heliocentrism, Kordylevski clouds, Minnaert function, Quetelet rings, Roche lobe, Kirkwood gaps* (25 од.);

(N prop)'s + N com (де онім використовується у присвійному відмінку): *Kapteyn's star, Baily's beads, Tisserand's parameter, Hubble's law, Halley's comet, Wein's law, Hoag's objects, Mayall's object* (19 од.);

Adj + N com (де ад'єктивний компонент виражено морфологічним похідним оніма): *Galilean moons, Newtonian reflector, Keplerian telescope, Pythagorean system, Ptolemaic system* (6 од.);

б) трикомпонентні терміни-словосполучення (15 од.):

(N prop)'s + N com + [prep] + N com: *Kepler's law of ellipses, Kepler's law of harmonies, Newton's law of inertia, Newton's law of motion* (5 од.);

N prop + N prop + N com: *Titius – Bode law, Hertzsprung – Russell diagram, Lindsay – Shapley ring, Hubble – Lemaitre Law* (4 од.);

Adj + Adj + N com (де другий ад'єктивний компонент є морфологічно похідним оніма): *small Magellanic cloud, large Magellanic cloud* (2 од.);

Adj + Adj + N com (де перший ад'єктивний компонент є морфологічно похідним оніма): *Pythagorean astronomic system* (1 од.);

N prop + N com + N com: *Hubble space telescope* (1 од.);

N prop + (N prop)'s + N com: *Van Maanen's star* (1 од.).

N prop + Adj + N com: *Galileo national telescope* (1 од.);

в) чотирикомпонентні терміни-словосполучення (7 од.):

(N prop)'s + N com + [prep] + Adj + N com: *Newton's law of universal gravitation, Kepler's laws of planetary motion, Kepler's law of equal areas* (4 од.);

N prop + N prop + N com + N com: *Van Allen radiation belt* (2 од.);

N prop + N prop + N prop + N com: *Wolf-Lundmark-Melotte system* (1 од.).

Спостереження показали, що у ролі власних назв у складі англомовних епонімічних термінів-словосполучень використовуються прізвища (іноді імена й прізвища) фізиків (*Isaac Newton, Samuel Pierpont Lanley*), астрофізиків (*Benjamin Markarian*), астрономів (*Galileo Galilei, Nicolaus Copernicus, Edmond Halley, Stephen Hawkins, Karl Jansky, Jacobus Kapteyn, Johannes Kepler, Kazimerz Kordilewsky, Gerard Kuiper* та багато інших), астрологів (*Claudis Ptolemy, Tycho Brahe*) і навіть португальського мореплавця (*Ferdinand Magellan*), які першими відкрили, спостерігали, вивчали, описували певні небісні тіла або винайшли астрономічні прилади, інструменти тощо.

Вивчення наукової літератури, дефініцій термінів, зв'язків термінів з поняттями і т. ін. дало змогу розробити тематичну класифікацію досліджуваних епонімічних астрономічних термінів англійської мови.

Тематична класифікація епонімічних термінів може мати такий вигляд:

1. Астрономічні моделі Всесвіту, наприклад: *Pythagorean astronomical system, Ptolemy's geocentric model, Tychonic system, Copernicus heliocentrism*;
2. Закони астрономії, наприклад: *Kepler's law of ellipses, Kepler's law of equal areas, Kepler's law of harmonies, Newton's law of motion*;
3. Галактики і групи галактик, наприклад: *Andromeda Galaxy, Bode's Galaxy, Markarian Galaxies, Copeland Septet, Seyfert's galaxies, Zwicky's triplet*;
4. Зірки (розпечені небесні тіла, світила), наприклад: *Kapteyn's star, Luyten's star, Van Maanen's star*;
5. Космічні телескопи (оптичні прилади), наприклад: *Galilean telescope, Keplerian telescope, Schmidt telescope, James Webb space telescope*;
6. Одиниці вимірювання в астрономії, наприклад: *jansky, langley, newton, galileo*;

7. Інші астрономічні об'єкти, явища, функції, параметри, характеристики тощо, наприклад: *Messier objects*, *Madler phenomenon*, *Madler square*, *Miamori valley*, *Saber's beads*, *Lagrange point*, *Minnaert function*, *Tisserand's parameter*, *Oort cloud*, *Quetelet rings* та інші.

Вивчення семантичних відношень епонімічних термінів в астрономічній галузі науки показало, що досліджувані епонімічні терміни є однозначними. Цікаво, що 12 епонімічних термінів утворюють пари або ряди абсолютних синонімів, що складає 8,6 % всього досліджуваного корпусу астрономічних епонімічних термінів.

Аналіз показує, що синонімічні пари/ряди англomовних епонімічних термінів у астрономічній науці мають такі зразки:

1) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – кваліфікативний двослівний термін”: *Baily's beads* = *diamond ring*, *Hills cloud* = *inner cloud*, *Lagrange points* = *libration points* (3 од.);

2) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – епонімічний двослівний термін (або ряд термінів)”: *Newtonian telescope* = *Newtonian reflector*, *Tisserand's parameter* = *Tisserand's invariant*, *Rocher limit* = *Rocher radius*, *Schmidt telescope* = *Schmidt camera*, *Messiere objects* = *Messier album* = *Messier catalogue* (5 од.);

3) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – кваліфікативний трислівний термін”: *Celsius scale* = *centigrade temperature scale*, *Fulton gap* = *small planet radius gap* (2 од.);

4) синонімічна відповідність “епонімічний двослівний термін – епонімічний трислівний термін (або 2 терміни)”: *Galilean telescope* = *Galileo's refracting telescope*, *Ptolemaic system* = *Ptolemy's geocentric model* = *Ptolemy's theory of the Universe* (2 од.).

Всі описані абсолютні синоніми в нашому мовному матеріалі є синтаксичними синонімами.

Англomовним епонімічним термінам в галузі астрономії властиві такі функції: номінативна, сигніфікативна, комунікативна, прагматична, евристична,

когнітивна і меморіальна. Слід додати, що комунікативна функція англomовного епонімічного терміна в галузі астрономії, на нашу думку, реалізується в сфері наукової комунікації (діяльність у різних напрямках астрономії), навчальної комунікації (робота з підготовки кваліфікованих фахівців в сфері астрофізики, астрономії, фізики Сонячної системи, фізики космосу і космічної інформатики) і практичної комунікації (практична діяльність астрономічних обсерваторій, планетаріїв, астрономічних асоціацій, лабораторій космічних досліджень, національних центрів управління та випробувань космічних засобів тощо).

Щодо номенів як різновиду англomовних лексичних одиниць в царині астрономії, то саме вони є відмінною рисою спеціальної лексики астрономії, яка відрізняє її від вокабуляру інших галузей знань (Павлова, Кондратюк, 2023, с. 37).

У нашому мовному матеріалі майже половину досліджуваних лексичних одиниць складають номени (45,7 %). Як показав аналіз, всі номени за структурою є однослівними лексичними одиницями, генетично всі вони походять з власних назв, які представлені топонімами, теонімами, міфонімами.

Номени у нашому корпусі досліджуваних одиниць позначають конкретні й одиночні поняття і називають конкретні небесні об'єкти, а саме:

а) планети (кулясті, не самосвітні нібесні тіла, які обертаються навколо Сонця), наприклад: *Mercury, Venus, Mars, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptune*;

б) астероїди (тверді небесні тіла, що рухаються по орбіті в Сонячній системі), наприклад: *Ceres, Vesta, Pallas, Hygeia, Juno, Davida, Eros, Cybele, Euphrosyne, Icarus, Lutetia, Eunomia, Massalia, Hidalgo, Florence, Apollo, Amor, Aten, Brucia, Alma, Simeisa, Feodosia* та ін.;

в) сузір'я (одна з 88 ділянок, на які поділена небесна сфера), наприклад: *Cassiopeia, Ceres, Orion, Pallas, Pegasus, Taurus, Vesta*.

Розглянемо, що позначають деякі номени в англійській астрономічній лексиці й на честь кого названі ці небесні об'єкти.

Mercury – це найближча до Сонця планета Сонячної системи, яка названа на честь Меркурія, давньоримського бога торгівлі, прибутку і збагачення.

Venus – друга від Сонця та шоста за розміром планета Сонячної системи, яка названа на честь Венери, богині кохання і краси з римського пантеону.

Mars – четверта планета Сонячної системи за відстанню від Сонця та сьома за розміром та масою, яка названа на честь Марса, давньоримського бога війни.

Ceres – карликова планета, що розташована в поясі астероїдів між Марсом та Юпітером і названа на честь Церери, римської богині родючості.

Vesta – один із найбільших об'єктів у поясі астероїдів, який названий на честь Вести, римської богині домашнього вогнища й родинного життя.

Pallas – третій за розміром астероїд у Сонячній системі і названий на честь Афіни Паллади – однієї з головних богинь олімпійського пантеону, богині мудрості, справедливої війни й військової стратегії, покровительки міст, держав, мистецтва, ремесел і знань.

Cassiopeia – одне із найвідоміших сузір'їв на небі в північній півкулі і назване ім'ям Кассіопеї, міфічної давньогрецької дружини ефіопського царя Кефея, матері Андромеди.

Orion – одне з найпомітніших сузір'їв на зоряному небосхилі і назване на честь давньогрецького міфічного мисливця Оріона, сина бога морів Посейдона.

Pegasus – відоме осіннє сузір'я, розташоване на небесному екваторі і назване на честь давньогрецького міфічного Пегаса, білосніжного крилатого коня, народженого від Посейдона і Медузи Горгони.

Можна зробити висновок, що англійські епонімічні терміни в галузі астрономії є важливою частиною спеціальної наукової літератури, являючи собою єдиний спосіб увічнення осіб, які зробили важливі відкриття, описали об'єкти, явища або процеси. Номени є не тільки другим за значущістю різновидом спеціальних лексичних одиниць в галузі астрономії, а й суттєвою складовою наукового стилю англійської мови.

3.5. Епоніми в трьох терміносистемах у зіставному аспекті

Загальновідомо, що в рамках зіставного термінознавства виокремлюється такий напрям дослідження, як зіставлення термінів і термінологічних систем

двох, трьох чи більше галузей знань або діяльності, що існують на базі однієї національної мови.

Одиницями зіставлення є терміни і тематичні й лексико-семантичні угруповання термінів. Параметрами зіставлення можуть бути: 1) структура термінологічних найменувань; 2) явище асиметрії в термінологічній лексиці (полісемія, омонімія, синонімія); 3) функції термінів, сфери функціонування термінів.

Проведене дослідження епонімічних термінів у трьох англійських терміносистемах музикознавства, політології і астрономії показало такі результати.

Подібною рисою є те, що поширення епонімічних термінів, відібраних із словників та глосаріїв, у всіх досліджуваних терміносистемах англійської мови представляється дуже невеликою кількістю і складає відповідно 2,2 %; 1,4 % і 2 % у музикознавстві, політології й астрономії.

Епонімічні терміни музикознавства, відібрані із “Англо-російського словника музичних термінів” (Барченкова, Осипенкова, 1999), який налічує 5000 термінів, складають 110 одиниць, тобто 2,2 % всього словника. Епонімічні терміни політології, відібрані із “*Dictionary of Politics and Government*” (Colin, 2004), що налічує 7500 термінів, містять 105 епонімічних термінів, тобто 1,4 % всього словника. Епонімічні терміни астрономії, відібрані із “*Glossary of astronomy*”, який налічує 3800 термінів, складають 76 одиниць, тобто 2% всього словника (ми не включаємо сюди номенклатурні одиниці астрономії).

До ономасіологічного параметру зіставного дослідження терміносистем належить структура термінів. Вивчення формальної структури англійських епонімічних термінів у терміносистемах музикознавства, політології й астрономії свідчить, що подібною рисою є те, що у всіх них функціонують 2 основні структурні типи термінів: терміни-слова і терміни-словосполучення.

Відмінною рисою є різна продуктивність цих структурних типів термінів у досліджуваних терміносистемах. Зіставлення показує, що в терміносистемі політології переважають епонімічні терміни-слова – 71, 4 % (75 од.), а в

терміносистемах музикознавства і астрономії поширенішими є епонімічні терміни-словосполучення, які становлять відповідно 65,5 % (72 од.) і 94,7 % (72 од.).

Зіставимо продуктивність структурних підтипів епонімічних термінів-слів у досліджуваних терміносистемах англійської мови (терміни-прості слова, терміни-похідні слова, терміни-складні слова).

Епонімічні терміни-прості слова переважають у музиці, де вони складають 9,1 % (10 од.), порівняно з 5,3 % (4 од.) в астрономії і 3,8 % (4 од.) в політології.

Епонімічні терміни-похідні слова домінують у політології, де вони налічують 58,1 % (61 од.), тимчасом як у музиці вони складають лише 13,6 % (15 од.), а в астрономії вони взагалі відсутні.

Епонімічні терміни-складні слова переважають у музиці порівняно з іншими досліджуваними терміносистемами, складаючи 11,8 % (13 од.), тимчасом як у політології вони налічують 9,5 % (10 од.), а в астрономії вони взагалі відсутні.

Порівняємо продуктивність структурних підтипів епонімічних термінів-словосполучень у терміносистемах (двокомпонентні терміни-словосполучення і багатокомпонентні терміни-словосполучення).

Епонімічні двокомпонентні терміни-словосполучення переважають у двох англійських терміносистемах: в астрономії вони складають 65,8 % (50 од.) і в музикознавстві – 57,3 % (63 од.), тимчасом як в політології вони становлять лише 26,7 % (28 од.).

Епонімічні багатокомпонентні терміни-словосполучення домінують в астрономії, складаючи 28 % (22 од.), у музикознавстві вони налічують 8,2 % (9 од.) і в політології – лише 1,9 % (2 од.).

До семасіологічних параметрів зіставлення належить явище асиметрії у термінологіях. Вивчення цього явища в підсистемі епонімічних термінів у вищеназваних терміносистемах показало, що подібною рисою всіх трьох терміносистем є те, що в них виявлено лише одне семантичне явище, яке

впливає із асиметрії мовного знака, – синонімія, яка представлена в досліджуваних терміносистемах таким чином: музикознавство – 20 % (22 синонімічні пари/ряди), політологія – 14 % (15 синонімічних пар/рядів), астрономія – 8,6 % (12 синонімічних пар/рядів).

Щодо функцій епонімічних термінів і сфер функціонування, то слід зазначити, що епонімічні терміни всіх досліджуваних термінологій виконують однакові функції: номінативну, сигніфікативну, комунікативну, прагматичну, евристичну, когнітивну і меморіальну. Причому комунікативна функція епонімічних термінів всіх цих терміносистем реалізується однаково в сферах наукової, навчальної й практичної комунікації. Взагалі епонімічні терміни трьох терміносистем функціонують у двох головних сферах: сфері фіксації та сфері функціонування.

Дослідження показало, що в основу епонімічних термінів у трьох досліджуваних терміносистемах англійської мови покладені антропоніми і топоніми. Крім того, у терміносистемах музикознавства і астрономії є також теоніми та міфоніми.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження епонімічних термінів в англійських термінологіях музикознавства, політології та астрономії дає змогу зробити такі узагальнення і висновки.

I. Епонімічні терміни використовуються в терміносистемах багатьох гуманітарних, суспільних і природничих наук сучасної англійської мови. Дуже поширені епонімічні терміни в галузі медицини, де вони складають 9000 термінів. У досліджуваних терміносистемах музикознавства, політології і астрономії поширення епонімічних термінів виявилось дуже невеликим і склало відповідно 2,2 %; 1,4 % і 2 % всього корпусу термінів, зафіксованих у словниках.

II. Епонімічним термінам властиві певні недоліки: відсутність мотивованості, наявність омонімії і синонімії, складність транскрибування і вимови, наукова неточність і необхідність біографічних довідок на номен. Однак епоніми більшою або меншою мірою поширені в більшості термінологій англійської мови. Це можна пояснити тим, що вони безумовно мають позитивні ознаки: інтернаціональний характер, легкість номінації, яскраве культурно-історичне забарвлення, певний конотативний потенціал, тенденцію до стислості, наявність меморіальної функції тощо.

III. Вивчення формальної структури англійських епонімічних термінів у терміносистемах музикознавства, політології й астрономії свідчить, що подібною рисою є функціонування в них 2-х основних структурних типів епонімічних термінів:

1) терміни-слова (муз. *oramics, zarzuela, saxophone*; політ. *Blanquism, Kemalism, quisling*; астр. *jansky, galileo, langley*);

2) терміни-словосполучення (муз. *Theremin cello, Pandean pipe, Chapman stick*; політ. *Gandhian socialism, Jim Crow laws, Hansard reporter*; астр. *Van Allen radiation belt, Copernicus heliocentrism, Roche lobe*).

Відмінною рисою є різна продуктивність цих структурних типів термінів у досліджуваних терміносистемах: у терміносистемі політології переважають

епонімічні терміни-слова – 71,4 % (75 од.), а в терміносистемах музикознавства і астрономії найпоширенішими є епонімічні терміни-словосполучення, які становлять відповідно 65,5 % (72 од.) і 94,7 % (72 од.).

Зіставлення продуктивності структурних підтипів епонімічних термінів-слів у досліджуваних терміносистемах англійської мови показало такі результати:

а) епонімічні терміни-прості слова переважають у музиці, де вони складають 9,1 % (10 од.), порівняно з 5,3 % (4 од.) в астрономії і 3,8 % (4 од.) в політології, наприклад: муз. *bayan, savart, theremin*; політ. *Albion, Hansard, quisling*; астр. *jansky, langley, newton*;

б) епонімічні терміни-похідні слова домінують у політології, де вони налічують 58,1 % (61 од.), тимчасом як у музиці вони складають лише 13,6 % (15 од.), а в астрономії вони взагалі відсутні, наприклад: політ. *chauvinism, Balkanization, zionist*; муз. *mazurka, oramics, Kolomyika*;

в) епонімічні терміни-складні слова переважають у музиці порівняно з іншими досліджуваними терміносистемами, складаючи 11,8 % (13 од.), тимчасом як у політології вони налічують 9,5 % (10 од.), а в астрономії вони взагалі відсутні, наприклад: муз. *saxotromba, kuhlohorn, Panflute*; політ. *Gerrymandering, Kremlin-watcher, Obamacare*.

Порівняння продуктивності структурних підтипів епонімічних термінів-словосполучень у терміносистемах свідчить, що

а) епонімічні двокомпонентні терміни-словосполучення переважають у двох англійських терміносистемах: в астрономії вони складають 65,8 % (50 од.) і в музикознавстві – 57,3 % (63 од.), тимчасом як в політології вони становлять лише 26,7 % (28 од.), наприклад: астр. *Luyten's star, Markarian galaxies, Oort cloud*; муз. *Picardy cadence, Neapolitan chord, Jesus rock*; політ. *Jeffersonian democracy, Schengen agreement, Hutton enquiry*;

б) епонімічні багатоконпонентні терміни-словосполучення домінують в астрономії, складаючи 28 % (22 од.), у музикознавстві вони налічують 8,2 % (9 од.) і в політології – лише 1,9 % (2 од.), наприклад: астр. *Small Magellanic*

Cloud, Hubble Space Telescope, Kepler's laws of planetary motion; муз. Hungarian minor scale, Pachelbel's chord progression, Ptolemy's intense diatonic scale; політ. John Birch Society, Pim Fortyun List.

Найпродуктивнішими моделями епонімічних термінів-словосполучень у двох англійських терміносистемах астрономії та музикознавства, або в одній з них, є такі:

1) N prop + N com: астр. *Kordylevski clouds, Minnaert function, Quetelet rings*; муз. *Bartok pizzicato, Brahms guitar, Heckel conrabassoon*;

2) A prop + N com: астр. *Galilean moons, Newtonian reflector, Keplerian telescope*; муз. *Aeolian harp, Brelian crescendo, Korsakovian scale*;

3) N prop's + N com: астр. *Baily's beads, Tisserand's parameter, Hoag's objects*; муз. *Pachelbel's progression, Prokofiev's dominant*;

4) N prop + N com + N com: муз. *Compton cinema organ, Guido music notation, Sibelius notation programme*;

5) (N prop)'s + N com + [prep] + N com: астр. *Kepler's law of ellipses, Kepler's law of harmonies, Newton's law of motion*;

6) (N prop)'s + N com + [prep] + Adj + N com: астр. *Newton's law of universal gravitation, Kepler's laws of planetary motion, Kepler's law of equal areas*.

IV. Вивчення значень, дефініцій і зв'язків досліджуваних епонімічних термінів з поняттями дало змогу розробити тематичні класифікації трьох терміносистем:

а) Тематична класифікація епонімів у терміносистемі музикознавства:

1. Музичні інструменти: *Aeolian harp, Aida trumpet, bandoneon*;
2. Танцювальні жанри: *bergamasca, Boston waltz, Charleston dance*;
3. Вокальні жанри: *Gregorian chant, Ambrosian chant*;
4. Музична фонетика: *Pythagorean mode, Hendrix chord, Neapolitan chord*;
5. Музична морфологія: *Bruckner rhythm, Chernomor scale, Verdi scale*;
6. Нотна графіка: *Guido music notation, Sibelius notation system*;
7. Інші музичні поняття: *Mozart effect, Alberti basses, Bartock pizzicato*.

б) Тематична класифікація епонімів у терміносистемі політології:

1. Політичні, філософські й соціальні доктрини: *Kennedy doctrine, Brezhnev doctrine, Blanquism*;

2. Соціально-політичні організації та рухи: *Kirchnerism, Zapatismo Peronism, Machnovism*;

3. Політичні й економіко-політичні ідеології: *Metaxism, Husakism, Dengism, Craxism*;

4. Політичні режими: *Kadarism, Francoism, Hitlerism*;

5. Політика урядів і партій: *Blairism, Dilalism, Faragism, Gaullism*;

6. Політичні договори, угоди, протоколи тощо: *Dayton accords, Geneva protocol, Schengen agreement, Maastricht treaty*.

в) Тематична класифікація епонімів у терміносистемі астрономії:

1. Астрономічні моделі Всесвіту: *Pythagorean astronomical system, Ptolemy's geocentric model, Copernicus heliocentrism*;

2. Закони астрономії: *Kepler's law of ellipses, Kepler's law of harmonies, Newton's law of motion*;

3. Галактики і групи галактик: *Andromeda Galaxy, Markarian Galaxies, Copeland Septet*;

4. Зірки: *Kapteyn's star, Luyten's star, Van Maanen's star*;

5. Космічні телескопи: *Galilean telescope, Keplerian telescope, Schmidt telescope*;

6. Одиниці вимірювання в астрономії: *jansky, langley, newton, galileo*;

7. Інші астрономічні об'єкти, явища, функції, параметри, характеристики тощо, наприклад: *Messier objects, Madler phenomenon, Miamori valley*.

V. Дослідження показало, що в основу епонімічних термінів у трьох (або двох) термінологіях англійської мови покладені такі оніми:

а) антропоніми, наприклад: муз. *Bruckner, Bartok, Guido, Mozart, Sax*; політ. *Blair, Gaulle, Kemal, Husak, Sandino*; астр. *Galilei, Copernicus, Kepler, Newton, Ptolemy*;

б) топоніми: муз. *Boston, Charleston, Havana*; політ. *Zion, Schengen*,

Geneva, Maastricht; астр. *Feodosia, Kimmeria, Gaspra*.

в) теоніми: муз. *Pan, Prometheus*; астр. *Cybele, Euphrosyne, Venus, Jupiter, Neptune, Juno*;

г) міфоніми, наприклад: муз. *Aeolus, Calypso, Syrinx*; політ. *Europe*; астр. *Icarus, Hermes, Ida, Irene, Metis, Melpomene, Eunomia*.

(Зазначимо, що в терміносистемі політології немає теонімів і міфонімів в основі епонімічних термінів).

VI. Вивчення явища асиметрії мовного знака в підсистемі епонімічних термінів у вищеназваних англомовних терміносистемах показало, що подібною рисою всіх трьох терміносистем є те, що в них виявлено лише одне семантичне явище, яке впливає із асиметрії мовного знака, – синонімія, яка представлена в досліджуваних терміносистемах таким чином: музикознавство – 20 % (22 синонімічні пари/ряди), політологія – 14 % (15 синонімічних пар/рядів), астрономія – 8,6 % (12 синонімічних пар/рядів).

Синонімічні відношення у нашому мовному матеріалі виникають:

а) між епонімічними і кваліфікативними термінами (політ. *Peronism = justicialism*; муз. *Thereminvox = aetherophone, Aeolian harp = wind harp*; астр. *Hill cloud = inner cloud, Fulton gaps = small planet gaps*);

б) між епонімічними термінами (політ. *Kadarism = Hungarian thaw, Sherman statement = Cherman speech*; муз. *Picardy third = Picardy cadence, Korsakovian scale = Rimsky-Korsakov mode*; астр. *Ptolemaic system = Ptolemy's theory of the Universe, Newtonian telescope = Newtonian reflector*).

VII. Щодо функцій і сфер функціонування епонімічних термінів досліджуваних терміносистем англійської мови, то можна стверджувати, що епонімічні терміни у трьох терміносистемах виконують однакові функції, які властиві всім термінам: номінативну, сигніфікативну, комунікативну, прагматичну, евристичну, когнітивну і меморіальну. Причому комунікативна функція епонімічних термінів всіх цих терміносистем реалізується однаково у відповідних сферах наукової, навчальної й практичної комунікації. Функціонують епонімічні терміни в двох сферах: фіксації та функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білозерська А.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад: навч. посіб. для студ. філол. напрямку підготовки. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
2. Богуцька М.П., Крижанівська А.В., Марченко В.С. та ін. Склад і структура термінологічної лексики української мови. К.: Наукова думка, 1984. 192 с.
3. Булик-Верхола С.З. Формування і розвиток української музичної термінології: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2003. 20 с.
4. Васенко Л.А., Дубічинський В.В, Кринець О.М. Фахова українська мова: Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2008. 272 с.
5. Дзюба М.М. Епоніми в українській науковій термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2011. 22 с.
6. Дудок Р.І. Проблеми значення та смислу терміна в гуманітарних науках: Монографія. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2009. 357 с.
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури: Учбов. пос. Вінниця: Нова книга, 2001. 303 с.
8. Коваль Р. Епоніми в термінології фізичної і медичної реабілітації (на матеріалі французької та української мов). *Наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Розділ: Термінознавство*. № 3. Луцьк, 2015. С. 233-238.
9. Кочан І.М. Українське термінознавство сьогодні. *Філологічні студії*. Львів, 2017. Випуск 9. С. 93-101.
10. Микульчик Р.Б. Мотивованість фізичних термінів-епонімів. *Термінологічний вісник*. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2017. Вип. 4. С. 161-166.
11. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови: Підручн. для студ. інстит. та факульт. інозем. мов. Харків: Основа, 1993. 255 с.
12. Павлова О.І. Основи термінознавства: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Рівне: Волинські обереги, 2011. 200 с.
13. Павлова О.І. Місце і роль термінів-епонімів у музичній терміносистемі англійської, французької, російської та української мов. *Семантична деривація*

лексики в аспекті міжмовних досліджень: колект. монографія. Рівне: РДГУ, 2019. Том. 2. С. 114-121.

14. Павлова О.І., Кондратюк Н.В. Терміни-епоніми і номени в астрономічній лексиці англійської мови. *Studia philologica*: Збірник студент. наук. праць. Рівне: РДГУ, 2023. Випуск 7. С. 33-38.

15. Павлова О.І. Епоніми як метаоцінні номінації. *Людина і оцінка. Мовна концептуалізація аксіологічного простору людини*: колективна монографія. Рівне: РДГУ, 2023. (Історія та сьогодення филологічної науки; т. 6). С. 146-158.

16. Павлова О.І. Термінознавство в Україні сьогодні. *Проблеми лінгвістичної семантики*: зб. матер. VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Рівне, 17 листопада 2023). Рівне: РДГУ, 2023. С. 20-23

17. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: Підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.

18. Соломахін А.Ф. Структура, функціонування та розвиток астрономічної термінології української мови (друга половина ХХ – початок ХХІ століть). Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2015. 317 с.

19. Вахрамеева В.В. Эпонимные термины в английских подязыках науки и техники. Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Омск, 2003. 24 с.

20. Вюстер Е. Международная стандартизация языка в технике. Л.-М.: Стандарт, 1935. С. 3-17.

21. Гак В.Г. Ассиметрия лингвистического знака и некоторые общие проблемы терминологии. *Семиотические проблемы языков науки, терминологии и информатики*. М.: МГУ, 1971. Ч.1-2. С.68-72.

22. Глушко М.М. Полисемия и синонимия терминов. *Теория и практика английской научной речи*. М.: изд-во Моск. ун-та, 1987. Ч.2. С.116-125.

23. Гринев С.В. Введение в терминоведение. М.: Моск. лицей, 1993. 309 с.

24. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение. М.: Академия, 2008. 302 с.

25. Головин Б.Н, Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. М.: Высш. школа, 1987. 104 с.

26. Журавлев В.К. Внешние и внутренние факторы языковой эволюции. М.:

Наука, 1982. 328 с.

27. Казарина С.Г. Типологические характеристики отраслевой терминологии. Дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01. М., 1999. 360 с.

28. Какзанова Е.Н. Номенклатура и термины-эпонимы: обзор мнений. *Вестник Москов. гос. обл. ун-та. Серия: Лингвистика*. М.: изд-во МГОУ, 2010. № 5. С. 21-25.

29. Какзанова Е.Н. Философская картина мира в эпонимических интернационализмах. *Вестник Перм. ун-та. Философия. Психология. Социология*. Пермь, 2013. № 1(13). С. 62-64.

30. Кисель О.В., Дубских А.Н., Ломакина Е.А., Босик Г.А. Коннотативный потенциал терминов-эпонимов. *Известия ВГПУ. Филологические науки*. Вологда: ВГПУ, 2019. С. 148-151.

31. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения. К.: УМК ВО, 1989. 104 с.

32. Лейчик В.М. Номенклатура – промежуточное звено между терминами и именами собственными. *Вопросы терминологии и лингвистической статистики*. Воронеж, 1974. С. 13-25.

33. Лейчик В.М. Обсуждение проблем эпонимии в современной науке. М., 1982. Электронный ресурс: www.ling.expert.ru/.../leitchik_eponyms/ht...

34. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура: Монография. М.: Москов. лицей, 1994. 212 с.

35. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы и структура. Изд. 2-е, испр. и доп. М.: КомКнига, 2006. 256 с.

36. Лейчик В.М., Смирнов И.П., Суслова И.М. Терминология информатики: Теоретические и практические вопросы. *Информатика: Итоги науки и техники*. М.: ВИНТИ, 1977. Т.2. 138 с.

37. Лемов А.В. Система, структура и функционирование научного термина: На материале русской лингвистической терминологии: Дис.. ... докт. филол. наук: 10.02.01. М., 2010. 360 с.

38. Новинская Н.В. Эпонимические названия в составе современной русской терминологии. Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. М., 1989. 24 с.
39. Новинская Н.В. Термины-эпонимы в языке науки. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Русский и иностранные языки и методика их преподавания*. Выпуск 4. М.: РУДН, 2013. С. 34-38.
40. Павлова О.И. К вопросу о функциях термина. *Слов'янський вісник Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету*. Рівне: РІС КСУ, 2009. Випуск 8. С. 125-130.
41. Сергевнина В.М. Из опыта системно-сопоставительного анализа словообразовательной и дериватологической структуры терминов в современном русском и немецком языках. *Термин и слово*. Горький: изд-во Горьк. гос. ун-та, 1979. С 81-93.
42. Скороходько Э.Ф. Структура и семантика английских научно-технических терминов. *Прикладная лингвистика и машинный перевод*. К.: изд-во КГУ, 1962. С. 30-66.
43. Сложеникина Ю.В., Звягинцев В.С. Термины-эпонимы: Pro et Contra. *Научно-техническая информация. Серия 2: Информационные процессы и системы*. М., 2017. № 7. С. 32-35
44. Суперанская А.В. Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. Изд 3-е, стереотип. М.: Едиториал УРСС, 2004. 248 с.
45. Татаринов В.А. Общее терминоведение: Энциклопедический словарь. М.: Моск. лицей, 2006. 528 с.
46. Фигон Э.Б. О возможности рассмотрения терминологии с позиции теории систем: Сб. науч. тр. М.: МГПИИЯ, 1974. Вып.77. С. 205-213.
47. Филин И.П. Научно-техническая революция и проблема билингвизма в современном мире. *Научно-техническая революция и функционирование языков мира*. М.: Наука, 1977. С. 19-28.
48. Фролова О.П. Словообразование в терминологической лексике современного китайского языка. Новосибирск: Наука, 1981. 132 с.
49. Capuzzo, Barbara. Eponyms or Descriptive Equivalent Terms? The Question of

Accuracy in Medical Discourse. Access: <http://core.ac.uk/pdf/53253513pdf>

50. Pavlova, Olga. The Theory and Practice of Terminology Science. Rivne: Volynski oberegi, 2017. 96 p.

51. Pavlova, Olga. The Development, Modern State and Prospects of Ukrainian Terminology Science. *Perspectives of Science and Education*. Proceedings of the 4-th International Conference (August 23, 2018). N.Y: SLOVO/WORD, Accent Graphics Communication and Publishing, 2018. P. 190-201.

52. Whitworth, Judith. Should Eponyms be Abandoned? No. *British Medical Journal*, 2007. Vol. 335. № 7617. P. 426.

53. Woywodt, Alexander; Mattison, Eric. Should Eponyms be Abandoned? Yes. *British Medical Journal*, 2007. Vol. 335. № 7617. P. 424-425.

54. Felber, Helmut; Budin, Gerhard. Terminologie in Theorie und Praxis. Tübingen: Narr, 1989. 315 S.

55. Wuster, Eugen. Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie. Bonn: Romanistischer Verlag, 1991. 236 S.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СЛОВНИКІВ

а) Музичні словники

1. Барченкова М.Д., Осипенкова А.Т. Англо-русский словарь музыкальных терминов. М.: Флинта, 1999. 160 с.

2. Юцевич Ю.Є. Музика: Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2003. 352 с.

3. Eponymous Musical Glossary. Access: http://en.wikipedia.org/wiki/Eponymous_musical_terms

4. Musical Terminology Glossary. Access: http://en.wikipedia.org/wiki/Musical_terminology

5. Opera Terminology Glossary. Access: http://en.wikipedia.org/wiki/Opera_terminology

б) Політологічні словники:

6. Colin, Peter. Dictionary of Politics and Government. The 3-d Edition. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2004. 289 p.

7. List of Eponyms. Access: [http:// en.m.wikipedia.org>wiki/List_of_eponyms](http://en.m.wikipedia.org/wiki/List_of_eponyms)

в) Астрономічні словники:

8. Astronomy Terms. Access: <http://skyandtelescope.org>>astronomy

9. Glossary of Astronomy. Access: [http://en.m.wikipedia.org>wiki/astronomy](http://en.m.wikipedia.org/wiki/astronomy)

10. Glossary of Astronomy Terms. Access: <http://www.seasky.org>>astronomy